

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський державний педагогічний університет

Н.П. Максимчук

**Лабораторно-практичні заняття
з основ психолого-педагогічної
діагностики**

Кам'янець-Подільський
2002

УДК 159.9(076.5)

ББК 88 Я 73

М-17

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів
(Лист Міністерства освіти і науки України
№14/18.2–387 від 25.02.02)

ISBN 966-95910-6-6

Рецензенти:

- Ю.М.Ковальчук** – кандидат психологічних наук, доцент, декан факультету розвитку дитини Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету
- О.П.Кисіль** – кандидат психологічних наук, доцент Подільської державної аграрно-технічної академії
- В.І.Співак** – кандидат психологічних наук, викладач кафедри практичної психології Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету

М17 Максимчук Наталія Петрівна

Лабораторно-практичні заняття з основ психолого-педагогічної діагностики. Методичні рекомендації. – Кам'янець-Подільський, 2002. - 60с.

Методичні рекомендації відповідають програмі курсу основ психолого-педагогічної діагностики у педагогічних вузах. Вони підготовлені з метою активізації самостійної роботи студентів, включають матеріали, які сприяють посиленню інтересу до психологічних проблем педагогічного процесу. Пропонуються завдання, що сприяють розвитку навиків психологічних досліджень та обробки їх результатів. Можуть використовуватись також в роботі практичного психолога.

ISBN 966-95910-6-6

Передмова

Програма основ психолого-педагогічної діагностики педагогічних вузів передбачає засвоювання студентами знань про основні поняття і закономірності психолого-педагогічного дослідження, а також вироблення умінь та навичок дослідницької роботи. Побудова даних методичних розробок спрямована на забезпечення єдності психологічних знань, вмінь та навичок студентів, що сприятиме їхній успішній майбутній професійній діяльності.

Кожне заняття включає теоретичну і лабораторно-практичну частини. Теоретична частина ставить за мету : засвоєння основних понять психодіагностики, зв'язків між ними, формування вмінь самостійно використати їх для психологічного діагнозу, здатність опрацьовувати наукову літературу. Лабораторно – практична частина ставить за мету: формувати інтерес до психологічних досліджень, озброїти навичками підготовки та проведення психодіагностичного дослідження, вміннями кількісно та якісно аналізувати отримані результати.

Структурно методичні рекомендації включають 6 занять, об'єднаних у 3 розділи.

До кожного заняття входить 7 блоків : план розгляду теоретичних питань, список основних понять, завдання з конспектування першоджерел, список літератури, лабораторно – практична робота, практичні завдання і теми рефератів з рекомендованою літературою до них.

При підготовці методичних матеріалів використовувалась навчально- методична література, наукові роботи.

Сподіваємось, що дані методичні рекомендації допоможуть глибше оволодіти психологічними знаннями, дослідницькими вміннями та навичками і стануть у нагоді як студентам педагогічних вузів, так і викладачам психології.

Розділ І

ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ

Заняття 1. Психолого-педагогічна діагностика як область науки і як практична діяльність.

I. План

1. Поняття психодіагностики. Наукова психодіагностика і психодіагностична практика.
2. Завдання психодіагностичного дослідження. Психодіагностичні ситуації.
3. Нормативні положення до розробки і використання психодіагностичних методик.
4. Форми психологічної допомоги.
5. Класифікація психодіагностичних процедур і їх основ.
6. Поняття про психодіагностичний процес.
7. Професійно-етичні аспекти психодіагностики.

II. Основні поняття: психодіагностика, ситуація клієнта, ситуація експертизи, психологічний діагноз (симптоматичний, етіологічний, типологічний), психологічне консультування, психокорекція, проєктивні методи, психодіагностичний процес, етичний кодекс практичного психолога.

III. Конспектування:

Словарь-справочник по психологической диагностике / Бурлачук Л. Ф., Морозов С. М., Отв. ред. Крымский С. Б.- Киев: Наук. думка, 1989.-с. 176-180.

IV. Література:

Бурлачук Л. Ф. Психодіагностика личности,- Киев, 1989.

Бурлачук Л. Ф., Морозов С. М. Словарь-справочник по психологической диагностике. – Киев, 1989.- 199 с.

Введение в психодиагностику : Уч. Пособие для студ. средн. пед. учеб. заведений / М. К. Ахимова, Е. М. Борисова, Е. И. Горбачева и др.; Под ред. К. М. Гуревича, Е. М. Борисовой – 3-е изд., стереотип. – М. : Издательский центр «Академия» ; 2000.- 192 с.

Кулагин Б. В. Основы профессиональной диагностики. - Л., 1984.- 216 с.

Р. С. Психология: Учебник для студентов педагогических вузов : В 3 кн. – 3-е изд. – М.: Гуманит. издательский центр ВЛАДОС, 1999.

Общая психодиагностика. Под ред. А.А. Бодалева, В.В. Столина.- М.: Издательство Московского университета, 1987. – 304с.

V. Лабораторно – практична робота.

Тема: Характеристика основних психодіагностичних ситуацій.

Мета: Навчити визначати суттєві ознаки ситуації клієнта та ситуації експертизи; аргументувати свої висновки фрагментами тексту, який ілюструє одну з ситуацій психолога – педагогічної діагностики.

Матеріал: Тексти з описами ситуацій (4 варіанти)

Варіант 1.

...Мати учня шостого класу попросила її проконсультувати:

- Я не можу зрозуміти, у чому справа? Ми живемо втрьох: я, син і мати. Поки Юрко був маленький, я намагалася не відривати його від навчання. Як правило, хатньою роботою займалась Юркова бабуся. А тепер вона стала зовсім старенькою, багато що їй уже не під силу. Я ж дуже зайнята на роботі. І одна наша опора – Юрко.
- А його ніби хтось зурочив: нічого не хоче робити. Ось такі у мене проблеми з сином. (Див.: Медведєв Г. П., Надярний А. В. Все починається в сім'ї. – К.: Молодь, 1983. – с. 49).

Варіант 2.

По телефону довіри звернулась за допомогою мати п'ятнадцятирічної Насті В. Приводом послужила відмова дочки, учениці VIII класу, ходити до школи. Одночасно жінку хвилювала поведінка дівчини в цілому: пізно приходиться додому, були випадки втечі з дому. В процесі бесіди жінці було запропоновано прийти на прийом до психолога всією сім'єю

В подальшому робота з сім'єю йшла паралельно в різних комбінаціях.

Робота з Настею проходила у формі зустрічі. Перші зустрічі були заповнені розмовами.

Варіант 3.

Зовсім невинуватою здавалася спочатку Ніна В. Грубіянила старшим, любила сперечатись, робити все наперекір здоровому глузду. Всі посилались на "важкий" підлітковий вік. Але одного разу вихователь розпочав з нею розмову словами : "Я не згоден з тобою, але я можу помилитися. Якщо я не правий, доведи мені". Ніна почала відстоювати свою точку зору, але до кінця бесіди дійшла до висновку, якого чекав педагог.

Варіант 4.

До мене несподівано зайшла Юлія А. В її голосі відчувалося хвилювання. Я запросила її сісти. Заспокоївшись, жінка почала говорити:

- Не докладу, що робити з сином. Він обманює на кожному кроці. Я можу простити будь-який вчинок, будь-яку витівку, але мені нестерпно боляче усвідомлювати, що брехня стає другою натурою хлопця. Що ж робити, як відвернути його обман?

Завдання:

1. Визначити ситуацію психодіагностики, описану текстом.
2. Назвати слова тексту, які фіксують ознаки даної ситуації.
3. Які, на вашу думку, форми психологічної допомоги можна використати у запропонованій ситуації. Аргументуйте свою відповідь.

VI. Практичні завдання:

На подані нижче запитання дано по кілька відповідей. Знайдіть серед них найбільш правильну і обґрунтуйте її.

1. Яке з понять розкриває дане визначення:

Методологічна дисципліна, що обґрунтовує вимоги до вимірювальних психодіагностичних методів, процедури їх розробки і застосування процедури статистичного аналізу методик, адаптації їх до нових умов, інтерпретації тестових даних:

1. Диференційна психометрика.
  2. Психодіагностика.
  3. Психодіагностичний процес.
2. Які з ознак характеризують ситуацію експертизи:
    1. Людина звертається з проблемою до психолога.
    2. Свідомо контролює свою поведінку і відповіді так, щоб виглядати у виграшному вигляді.
    3. Симулює відхилення.
    4. Не має свідомих намірів прикрасити себе.
  3. В якому варіанті перераховуються принципи психодіагностики?
    1. Відповідальність, конфіденційність, корекція, благополуччя клієнта.
    2. Етична і юридична правомірність, діагностика, компетентність.
    3. Кваліфікована пропаганда психології, компетентність, відповідальність.
  4. Сукупність прикладних психологічних знань, умінь і навичок, пов'язаних з наданням людині практичної психологічної допомоги у виправленні її поведінки. Дане визначення розкриває поняття:

1. Психокорекція.
  2. Психодіагностика.
  3. Психологічна консультація.
5. Кінцевий результат психолога, спрямований на вияв і опис суті індивідуальних і психологічних особливостей особистості з метою оцінки їх подальшого розвитку і розробки рекомендацій. В даному випадку мова йде про:
1. Психодіагностичний процес.
  2. Диференційну психометрику.
  3. Діагноз психологічний.
6. Діагноз обмежується констатацією певних особливостей або симптомів, на основі яких будуються практичні висновки. Про який рівень діагнозу психологічного йде мова в даному випадку:
1. Симптоматичний.
  2. Етіологічний
  3. Типологічний
7. Який рівень діагнозу враховує не тільки наявність певних особливостей (симптомів), але і причини їх виникнення:
1. Симптоматичний.
  2. Етіологічний.
  3. Типологічний.
8. Спеціальна область психологічних знань, що стосується розробки і використання на практиці різних психодіагностичних засобів, тісно пов'язана з відповідними предметними областями психологічної науки.
- Дане судження характеризує “психодіагностику” як:
1. Теоретичну дисципліну.
  2. Сферу практичної діяльності.
9. У якому випадку мова йде про структурні компоненти психодіагностики:
1. Психодіагностика, практична сфера застосування, наукова психодіагностика.
  2. Психологія відповідної предметної галузі, диференційна психометрика, практична сфера застосування.
  3. Диференційна психометрика, діагноз, практична сфера застосування.
10. Про яку з форм психологічної допомоги людині йде мова в даному випадку:

Спеціально організований процес спілкування, в процесі якого, у того, хто звертався за допомогою, можуть бути актуалізовані додаткові психологічні сили і здібності, які, в свою чергу, можуть забезпечувати відшукування нових можливостей виходу із важкої життєвої ситуації.

1. Психодіагностика.
  2. Психологічне консультування.
  3. Психокорекція.
11. Завдання виявлення мінімуму практичних умов, збереження яких є гарантією того, що психолог дійсно успішно і професійно оволодів тим чи іншим методом психодіагностики, розв'язує :
1. Наукова психодіагностика.
  2. Практична психодіагностика.

VII. Теми рефератів:

1. Вимоги до особистості і професійної діяльності психолога в системі освіти.

Абрамова Г. С. Практическая психология: - М., 1997.

Овчарова Р. В. Справочная книга школьного психолога, - М., 1996.

Руководство практического психолога / Под ред. И. В. Дубровиной, - М., 1995.

Учимся общаться с ребёнком / Сост. В. А. Петровский и др. – М., 1993.

2. Психодіагностика як область практичної діяльності психолога.

Гуревич К. М. Что такое психологическая диагностика, - М., 1985.

Общая психодиагностика / Под ред. А. А. Бодалева, В. В. Столина. – М., 1987.

Психологическая диагностика: Проблемы и исследования / Под ред. К. М. Гуревича. – М., 1981.

Фридман Л. М., Пушкина Т. А., Каплунович И. Я. Изучение личности учащихся и ученических коллективов. – М., 1988.

3. Корекційна робота психолога в закладах освіти.

Абрамова Г. С. Практическая психология. – М., 1997.

Диагностика и коррекция психического развития дошкольника / Под ред. Я. Л. Коломинского, Е. А. Панько, - Минск, 1997

Захаров А. И. Как предупредить отклонение в поведении ребёнка. – М., 1988.

Кашенко В. П. Педагогическая коррекция, - М., 1995.

Лидерс А. Г. Группы личностного роста с подростками // Журнал практического психолога – М., 1996. - № 1,2

Розділ II

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПСИХОДІАГНОСТИЧНИХ МЕТОДИК.

Заняття 2. Психодіагностичні методики.

I. План.

1. Загальна характеристика методів психодіагностики.
2. Методи психодіагностики, їх класифікація.
3. Проективний метод психодіагностики.
4. Історія розвитку тесту. Види тесту.
5. Основні вимоги до психодіагностичних методів.

II. Основні поняття:

Психодіагностичний метод, спостереження, анкета, опитувальник, проективні методи, критерії класифікації методів психодіагностики, групи проективних методик (конститутивні, конструктивні, інтерпретативні, патаретичні, експресивні, імпресивні, адитивні), тест, репрезентативність, точність, надійність, валідність.

III. Конспектування: Бурлачук Л. Ф., Морозов С. М. Словарь – справочник по психологической диагностике – К., 1989. - с. 106-108.

III. Література.

Абрамова Г. С. Практическая психология: Учебник для студентов вузов. – 4 изд., перераб. и допол. – Екатеринбург: Деловая книга, 1999. – 512 с.

Анастаси А. Психологическое тестирование. Кн. 1.- М., 1982.

Введение в психодиагностику: Уч. пособие для студ. сред. пед. учеб. заведений / М. К. Ахимова, Е. М. Борисова, Е. И. Горбачева и др.; Под ред. К. М. Гуревича Е. М. Борисовой. – 3-е из. , стереотип. – М.: Издат. Центр « Академия », 2000. – 192 с.

Методики психодиагностики в спорте. В. Л. Марищук и др.- М., 1984-191с.

Немов Р. С. Психология: Учебник для студентов педагогических вузов: В 3 кн. – 3-е изд. – М.: Гуманит. издат. Центр ВЛАДОС, 1999.- кн. 3.

Основи практичної психології. В. Панок, Т. Титаренко, Н. Чепелєва та ін. - К.; "Либідь", 1999. – 530с.

Рогов Е. И. Настольная книга практического психолога: Учеб. пособие: в 2 кн. – 2-е изд., допол. и перераб.- М., Гуман. изд. центр ВЛАДОС, 1999:.- кн.2.-480с.

Соколова Е. Т. Проективные методы исследования личности.- М., 1980-176с.

IV. Лабораторно – практична робота.

Тема: Проективні методи психодіагностики.

Мета: Оволодіти прийомами роботи з проективними методиками, розвивати навички обробки та інтерпретації отриманих результатів дослідження.

Хід роботи.

Методика 1.

Тест “Конструктивний малюнок людини з геометричних фігур”.

Мета: Виявлення індивідуально-типологічних відмінностей.

Хід роботи.

Досліджуваним пропонується 3 листи паперу розміром 10x10 см, кожний листок пронумеровується і підписується.

На листі № 1 виконується перший пробний малюнок, далі, відповідно, на листі №2 – другий, на листі №3- третій.

З квадратів, кругів і трикутників намалювати людину. Сума всіх фігур –10.

Обробка результатів: підраховується кількість використаних у зображенні людини трикутників, кругів і квадратів (по кожному малюнку окремо), і результат записується у вигляді трьохзначних чисел, де сотні означають кількість трикутників, десятки - кількість кругів, одиниці – кількість квадратів. Ці трьохзначні цифри складають так названу “формулу малюнку”.

Інтерпретація даних. Аналіз дозволяє виділити 8 основних типів, яким відповідають описані нижче типологічні характеристики.

Система індивідуально-психологічних відмінностей, виявлених при використанні конструктивних малюнків на основі надання переваги геометричній фігурі.

901	802	703	604	505	406	307	208	109	
910	811	712	613	514	415	316	217	118	019
	820	721	622	523	424	325	226	127	028
		730	631	532	433	334	235	136	037
			640	541	442	343	244	145	046
				550	451	352	253	154	055
					460	361	262	163	064
						370	271	172	073
							190	091	

Типи:

I тип – “керівник”. Мають схильність до керівної і організаційної діяльності. Орієнтовані на соціально-значимі норми поведінки. Високий рівень мовного розвитку. Володіють хорошою адаптацією в соціа-

льній сфері, домінування над іншими утримують в певних межах. Вибирають зелений колір (за М. Люшером) і малюють “ялинку” в тесті “Дерево”.

Формули малюнків: 901, 910, 802, 811, 820, 703, 712, 721, 730, 604, 613, 622, 631, 640.

Найбільш жорстко домінування над іншими виражене у підлітків 901, 910, 802, 811, 820; ситуативно – у 703, 712, 721, 730; при впливі мовою на людей – вербальний керівник або “викладацький підтип” – 604, 613, 622, 631, 640.

При високому рівні розвитку індивідуальні риси розвинуті, реалізують, достатньо добре усвідомлюються.

При низькому рівні розвитку не виявляються в професійній діяльності

II тип – “відповідальний виконавець” – володіє багатьма рисами типу “керівник”, однак в прийнятті відповідальних рішень, часто властиві сумніви. Орієнтовані на “вміння робити справу”, високий професіоналізм, високе почуття відповідальності, вимогливий до себе і інших, високо цінує правоту, тобто підвищена чутливість до правдивості. Часто страждають соматичними захворюваннями нервового походження, як наслідок перенапруги.

Формули малюнків: 505, 514, 523, 532, 541, 550.

III тип – “тривожний” – різноманітність здібностей і образованості – від тонких ручних навиків до літературної образованості. Мають хобі, яке по суті є другою професією. Фізично не переносять безладу і бруду. Конфліктують із-за цього з іншими людьми. Відрізняються підвищеною ранимістю і часто сумніваються в собі. Потребують м’якого підбадьорювання.

Формули - 406, 415, 424, 433, 442, 451, 460

Крім того, 415 - “поетичний підтип”; 424 - підтип людей, що впізнаються по фразі: “ як це можна погано працювати?”

IV тип – “вчений” – легко абстрагуються від реальності, володіють “концептуальним розумом”, відрізняються здатністю розробляти “на все свої теорії”. Володіють душевною рівновагою і раціонально продумують свою поведінку.

Форми – 307, 316, 325, 334, 343, 352, 361, 370.

Підтип 316 характеризується здібностями створювати теорії, переважно глобальні, або здійснювати велику і складну координаційну роботу; 325 – підтип, що характеризується великою захопленістю пізнання життя, здоров’я, біологічними дисциплінами, медициною.

Представники даного типу часто зустрічаються в таких сферах: кіно, цирк, театр і т. д.

V тип – “інтуїтивний” – сильна чутливість нервової системи, висока її виснаженість. Легше працюють на переключенні від однієї діяльності до іншої, виступають “адвокатами меншості”. Володіють підвищеною чутливістю до інших, володіють хорошими ручними навиками і образною уявою, що дає можливість займатися технічними видами творчості. Виробляють свої норми моралі, володіють внутрішнім самоконтролем, негативно реагують на притиснення їх свободи.

Формули малюнків – 208, 217, 226, 235, 244, 253, 262, 271, 280. Підтип 235 – часто зустрічається серед професійних психологів або осіб з підвищеним інтересом до психології людей; 244- володіють здібністю літературної творчості; 226 – велика потреба у новизні, ставить дуже високі критерії досягнень для себе.

VI тип – “винахідник, конструктор, художник”. Часто зустрічається серед осіб з “технічною жилкою”. Володіють багатою уявою, просторовим баченням, часто займаються найрізноманітнішими видами технічної, художньої і інтелектуальної творчості. Частіше інтровертовані, також як інтуїтивний тип, живуть сласними моральними нормами, не приймають ніяких впливів зі сторони, крім самоконтролю. Емоційні, одержимі власними оригінальними ідеями.

Формули – 109, 118, 127, 136, 145, 019, 028, 037, 046.

Підтип 019 – зустрічається серед осіб, які добре володіють аудиторією; 118 – тип з найбільш яскраво вираженими конструктивними можливостями і здібністю до винаходів.

VII тип – “емотивний” – підвищене співпереживання по відношенню до інших людей, тяжко переживають “ жорстокі кадри фільму ”, можуть бути “ вибиті з колії ”. Біль і турботи інших людей знаходять у них участь, співпереживання і співчуття, на які вони втрачють багато власної енергії, в результаті затrudняється реалізація їх власних здібностей.

Формули – 550, 451, 460, 352, 361, 370, 253, 262, 271, 280, 154, 163, 172, 181, 190, 055, 064, 073, 082, 091.

VIII тип - володіє протилежною тенденцією емотивному типу. Не відчуває переживань інших людей або відноситься до них з неувагою, навіть підсилює тиск на людей. Якщо він хороший спеціаліст, то він може заставити інших робити те, що він вважає потрібним. Інколи для нього характерна “черствість”, яка виникає ситуативно, коли в силу яких-небудь причин людина замикається в кругу власних проблем.

Формули – 901, 802, 703, 604, 505, 406, 307, 208, 109,

Перший малюнок – являє собою домінуючий тип, другий – тип, присутній як стан, а третій – майбутні перспективи.

Завдання:

1. Продіагностуйте себе за даною методикою.
2. Зробіть інтерпритацію результатів. Запишіть.
3. До якої групи методів належить даний тест? Аргументуйте свою відповідь.

Методика 2. Тест “ Неіснуюча тварина”.

Інструкція: “Придумайте і намалюйте неіснуючу тварину і назвіть її неіснуючим іменем”.(на стандартному чистому листку).

Простір позаду і зліва – пов’язаний з періодом минулого і бездіяльністю.

Права сторона спереду і наверху – пов’язані з періодом майбутнього і дійсністю.

На листі ліва сторона і низ – пов’язані з негативними емоціями (депресія, невпевненість, пасивність).

Права сторона (відповідно правої руці) і верх – з позитивними емоціями, енергією, активністю, конкретністю дії.

Показники і інтерпретація.

1. Положення малюнка на листі.

В нормі малюнок розміщений по середній лінії стандартного листка (білого). Олівець середньої м’якості. Ручкою або фломастером малювати не можна. Положення малюнка ближче до верхнього краю – висока самооцінка і невдоволення власним положенням в соціумі, недостатністю визнання зі сторони оточуючих, тенденція до самоствердження, претензія на визнання.

Положення малюнка в нижній частині листка – зворотній показник: невпевненість в собі, низька самооцінка, придушення, нерішучість, незацікавленість у своєму соціальному положенні, визнанні, відсутність тенденції до самоствердження.

2. Центральна смислова частина фігури.

Голова, або те , що її замінює: повернута вправо – стійка тенденція до дійсності. Майже все, що планується, обдумується – здійснюється. Активно переходить до реалізації своїх тенденцій. Голова повернута вліво – тенденція до рефлексії, роздумів; лише незначна частина задумів реалізується. Часто нерішучість, боязнь активних дій.

Положення фас – трактується як егоцентризм.

На голові розміщені деталі, що відповідають органам почуттів: вуха, рот, очі.

Очі – символ наявного у людині страху. Особливо це значення підкреслюється різким промальовуванням радужки.

Вії – показник істероїдно - демонстративної манери поведінки для жінок, для чоловіків – жіночих рис характеру; також зацікавленість у захопленні оточуючих зовнішньою красою і манерою одягатися, надання цьому великого значення.

Вуха – зацікавленість в інформації, значимості оточуючих.

Привідкритий рот з язиком, при відсутності промальовки губ, трактується як велика мовна активність. З промальовкою губ – чуттєвість. Інколи і те і інше разом. Відкритий рот без промальовування губ і язика, особливо заштрихований, трактується як легкість виникнення страху, побоювань, недовіря. Рот з зубами – вербальна агресія, у більшості випадків – захисна (огризається, захищається, грубить у відповідь на осуд). Для дітей і підлітків заштриховування рота округлої форми – боязливості і тривожності.

Збільшення розміру голови по відношенню до фігури – цінить раціональне начало, а можливо ерудичію в собі і оточуючих. На голові додаткові деталі: роги – захист, агресія. Характер цієї агресії спонтанний або захисно – відповідний.

Пір'я – тенденція до само прикрашення або самовиправдання, до демонстративності.

Грива, шерсть, щось на зразок зачіски – підкреслення своєї статі, а інколи орієнтація на свою сексуальну роль.

3. Несуча, опорна частина фігури – ноги, лапи, постамент.

Фундаментальність – обдуманість, раціональність при прийнятті рішення. Опора на істоту і значиму інформацію, на істотні положення. І, навпаки, поверховість при відсутності або майже відсутності ніг.

Характер з'єднання ніг з корпусом: точно, охайно, абияк або ж не з'єднані зовсім. Це характер контролю за своїми роздумами, висновками, рішеннями, однотипність і однонаправленість, а також повторюваність форми ніг, будь-яких елементів опорної частини – це конформність суджень і установок, їх стаціонарність, банальність.

Різноманітність в положенні цих деталей – своєрідність установок і суджень, самостійність, інколи навіть творче начало або інакомислення (ближче до патології).

4. Частини, що піднімаються над рівнем фігури: крила, додаткові щупальця ніг, деталі панциру, пір'я, бантики, щось на манер завитушок, кучерів, квітів.

Перші – енергія, обхват різних областей людської діяльності, впевненість в собі, “само поширення” з неделікатним, нерозбірливим утиненням оточуючих. Або допитливість, співучасть в якомога більшій

кількості міроприємств, завоювання собі місця під сонцем, захопленість своєю діяльністю. Сміливість – відповідно значенню символу – (щупальця, крила і т. д.). Інші – демонстративність, схильність до звертання на себе уваги, манірність.

5. Хвости.

Виражають відношення до власних дій або вчинків, рішень, висновків, роздумів своєї вербальної продуктивності – судячи по тому, куди повернутий хвіст. Позитивний або негативний відтінок цього відношення виражений напрямком хвоста. Вверх – впевнено, позитивно, бадьоро. Вниз – невдоволення собою, подавленість, розкаяння, жалкування про зроблене, сказане. Вправо – з приводу своїх дій або поведінки, вліво – з приводу своїх думок, пропущеного моменту, власної нерішучості.

6. Контур фігури.

Наявність виступів (типу шипів, панциру, голок, промалювання і затемнення ліній контуру) – це захист від оточуючих. Агресивний захист – якщо він викопаний в гострих кутах. Зі страхом і тривогою, якщо мають місце затемнення, якщо поставлені щити, заслони, лінії подвоєні і т. д. Верхній контур – проти вищестоящих, проти людей, що мають реальну можливість накласти заборону, обмеження, тобто проти старших за віком (батьків, вчителів, керівників, начальників).

Нижній – проти насмішок, невизнання, відсутності авторитету молодших, боязнь осуду. Бокові – недиференційована небезпека і готовність до захисту будь-якого порядку і в різних ситуаціях. Ті ж самі елементи захисту, розміщені не по контуру, в середині нього, на самому корпусі тварини. Справа – більше в процесі діяльності (реальної), зліва – захист своїх переконань, смаків.

7. Загальна енергія оцінюється кількістю зображених деталей: чи тільки необхідних, чи додаткових. Багато – вища енергія, навпаки – економія енергії, сором'язливість, хронічне соматичне захворювання, те ж саме підтверджується характером ліній – слаба, павутиноподібна. Зворотній характер ліній (жирна, з натиском) – це не енергія, а тривожність. Особлива увага – на різко продавлені лінії, видимі із зворотної сторони (судомний, високий тонус малюючої руки) – різка тривожність. Зверніть увагу, яка деталь, який символ виконаний подібним чином (до чого прив'язана тривога).

8. Оцінка характеру ліній – дублювання, неохайність з'єднань, островки із деталей і ліній, що знаходять одна на другу, закреслювання частин малюнка, “марання”, відхилення від вертикальної осі, стереотип ліній і т. д. Розцінюється як і при аналізі піктограми.

9. Тематично – тварини діляться на тих, що загрожують і нейтральні (на зразок лева, бегемота, вовка, або пташки , мурахи, білки, кішки, собаки). Це відношення до свого “ я “, уявлення про своє положення в світі, ніби ідентифікація себе по значенню з твариною. В даному випадку намальована тварина – представник того, хто малює

10. Уподібнення тварини людині, починаючи з постановки тварини в положенні прямоходіння (на 2 лапи замість 4 і схожість морди, на лице, лап на руки) – свідчить про інфантильність, емоційну незрілість.

11. Степінь агресивності – виражена кількістю, розміщенням і характером гострих кутів на малюнку незалежно від їх зв'язку з тією чи іншою деталлю зображення. Особливо вагомі у цьому відношенні прями символи агресії – кігті, гострі клики, зуби.

12. Сексуальні ознаки – вим'я, груди і т. д. Це відношення до статі, впритул до фіксації на проблемах сексу.

13. Фігура круга – особливо нічим не заповненого, символізує тенденцію до скритності, замкнутості свого внутрішнього світу, небажання давати відомості про себе оточуючим, небажання підлягати тестуванню.

14. Вмонтованість механічних частин в живу частину тварини – постановка на постамент, танкові гусениці, триножник, прикріплення до голови пропелера, вмонтовані в очі електролампи, проводи в тіло і кінцівки, рукояток, клавіш, антен і т. д. Проявляється у хворих шизофренією, рідко у глибоких шизоїдів.

15. Творчі можливості – виражені кількістю пов'язаних у фігурі елементів. Банальність, відсутність творчого начала – приймає форму готової тварини, існуючої. Оригінальність проявляється у формі, побудованій з елементів, а не із цілих заготовок.

16. Назва – може виражати раціональне об'єднання смислових складових (літаючий заєць, бегемот). Другий варіант – словотворення книжне, з науковим, інколи латинським суфіксом і закінченням. Перше – раціональність, конкретна установка при орієнтуванні і адаптації. Друге – демонстративність розуму, ерудиції. Зустрічаються назви поверхнево-звуківі, які означають легковажне відношення до оточуючого. Інфантильні назви мають ті елементи, що повторюються. Схильність до фантазування (частіше захисного порядку) виражена непомірною довгою назвою.

Завдання:

1. Продіагностуйте себе за даною методикою.
2. Зробіть інтерпретацію отриманих результатів. Запишіть їх.
3. Зробіть відповідні висновки та рекомендації. Запишіть.

VI. Практичні завдання:

Дайте відповіді на запитання:

1. До якого типу запитань відносяться ті, що передбачають стандартизовану відповідь або серію таких відповідей, з яких досліджуваний має вибрати ту, що найбільше підходить йому.
  1. Відкриті.
  2. Закриті.
2. Запитання, відповідаючи на які, досліджуваний сам характеризує і безпосередньо оцінює наявність, відсутність або ступінь вираженості у себе тієї чи іншої психологічної якості, називається:
  1. Прямими.
  2. Непрямими
3. Метод, що опирається на свідомому або безсвідомому перенесенні суб'єктом власних властивостей, станів на зовнішні об'єкти, тобто не зовсім усвідомлене приписування іншим людям, подіям і речам власних думок і почуттів людини відноситься до групи:
  1. Проективних методів.
  2. Методів психодіагностики на основі спостережень.
  3. Анкети.
4. Завершення речення, розповіді відноситься до групи:
  1. Конструктивних методик.
  2. Експресивних методик.
  3. Адитивних методик.
5. Про яку з вимог до методів йдеться в даному випадку. Якість психодіагностичної методики пов'язана з можливістю отримувати з її допомогою достатньо стабільні результати, мало залежні від випадкового збігу обставин:
  1. Репрезентативність.
  2. Точність.
  3. Надійність.
  4. Валідність.
6. Відповідність тестових норм вибірки стандартизації тестовим нормам тієї популяції, на якій використовуються тест, характеризує:
  1. Репрезентативність.
  2. Точність.
  3. Надійність
  4. Валідність.

7. Пояснення якої-небудь події, ситуації є ознакою проєктивних методів:
  1. Патаретичних.
  2. Інтерпретативних.
  3. Адитивних.
8. Здійснення ігрової діяльності в особливо організованих умовах має місце в такій групі проєктивних методик.
  1. Адитивні.
  2. Конструктивні.
  3. Патаретичні.

V. Теми рефератів:

1. Шкільна психодіагностика і її специфіка.
 Гильбух Ю. З. Психодіагностика в школі, - М.,1989.
 Общая психодіагностика / Под ред. А. А. Бодалева, В. В. Столина. – М.,1987
 Психологическая диагностика: Проблемы и исследования / Под ред. К. М. Гуревича. – М.,1981.
2. Методологічні основи психологічного дослідження.
 Общая психодіагностика / Под ред. А. А. Бодалева, В. В. Столина. – М.,1987.
 Немов Р. С. Психология : Учебник для студентов педагогических вузов: В 3 кн. – 3-е изд. – М.: Гуманит. издат. центр ВЛАДОС, 1999. – кн. 3.

Заняття 3. Експериментальна педагогічна психологія.

Психодіагностична функція шкільного психолога.

I. План

1. Поняття про експериментальну педагогічну психологію.
2. Психолого-педагогічний експеримент.
3. Зміст роботи шкільного психолога:
  - а) предмет і завдання психологічної служби;
  - б) головні напрямки і цілі діяльності психолога;
  - в) основні види діяльності шкільного психолога.
4. Оперативна психодіагностика.
5. Тривала психодіагностика.

II. Основні поняття:

Психолого-педагогічний експеримент, оперативна діагностика, тривала діагностика, пряма форма роботи психолога, непряма форма роботи психологічної служби.

III. Конспектування.

1. Рабочая книга школьного психолога / И. В. Дубровина, М. К. Акимова, Е. М. Борисова и др.; Под ред. И. В. Дубровиной. – М.: Просвещение, 1991 – с. 21-30.

2. Овчарова Р. В. Технологии практического психолога образования: Учебн. Пособие для студентов вузов и практических работников – М.: Т Ц «Сфера», 2000. – с. 138-146; 154-155.

IV. Література:

1. Бурлачук Л. Ф. Психодиагностика личности. – Киев, 1989.

2. Немов Р. С. Психодиагностика. Введение в научное психологическое исследование с элементами математической статистики. – Кн. 3. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1999. – 623с.

3. Овчарова Р. В. Практическая психология в начальной школе. – М., 1996.

4. Овчарова Р, В, Технологии практического психолога образования: Учебное пособие для студентов вузов и практических работников. – М.: Т Ц «Сфера», 2000. – 448с.

5. Психолог в начальной школе / Под ред. Л. Л. Андрющенко.- Волгоград, 1995.

V. Лабораторно-практична частина

Завдання 1.

Тема: Виявлення готовності до шкільного навчання.

Хід роботи.

1. Тест фонематичного слуху.

Інструкція: “ Давай з тобою задумаємо слово, наприклад “ вікно”. Я буду весь час повторювати його, а потім заміню іншим словом, наприклад “ табуретка”. Як тільки почувеш це друге слово, зроби ось так (показую). Цим ти ніби вкажеш на мою помилку. А далі назвеш те слово, яке я скажу помилково. Якщо ж я скажу тільки те слово, яке ми вибрали, тоді в кінці ти скажеш: “ Все правильно”. Зрозуміло?

1. Завдання – контрольна фонема Р.

Рама, рама, рама, рама, рама, рама, рама, лама, рама, рама, рама.

Рампа, рампа, рампа, рампа, рампа, рампа, рампа, рампа, лампа, рампа.

Коробок, колобок, коробок, коробок, коробок, коробок, коробок.

Окрик, окрик, окрик, окрик, окрик, окрик, окрик, оклик, окрик.

2. Завдання – контрольна форма С.

Сон, сон, сон, сон, сон, сон, сон, сон, тон, сон, сон, сон, сон.

Коза, коза, коза, коза, коза, коза, коза, коза, коза, коза, коза.

Ситий, ситий, ситий, ситий, ситий, ситий, ситий, ситий, ситий.

3. Завдання – контрольна форма Ч.

Чолка, чолка, чолка, чолка, чолка, чолка, щолка, чолка, чолка.

Чадити, чадити, чадити, чадити, чадити, чадити, щадити, чадити.

Чікати, чікати, чікати, чікати, чікати, чікати, чікати, щікати, чікати.

Почесть, почесть, почесть, почесть, почесть, почесть, пошесть, почесть.

4. Завдання – контрольна фонема Г.

Гора., гора, гора, гора, гора, гора, пора, гора, гора.

Голос, голос, голос, голос, голос, голос, голос, колос, голос.

Граб, граб, граб, граб, граб, граб, граб, граб, краб, граб, граб, граб.

Пороги, пороги, пороги, пороги, пороги, пороги, пороки, пороги.

Шкала оцінок.

Найвища оцінка 3 бали виставляється при повному виконанні всіх завдань. При наявності помилок оцінка виставляється по тому завданню, яке виконане найгірше:

0 балів – не зміг помітити “лишнє” слово при повторному повільному читанні ряду слів;

1 балів – помітив “лишнє” слово при повторному повільному читанні.

2 бали – помітив при звичайному темпі читання, але хлопнув долонею невчасно (“лишнє” слово назвав лише після прослухування всього ряду)

3 бали – у всіх завданнях з першого читання вчасно хлопнув долонею і правильно назвав “лишнє” слово.

Кількість отриманих балів	Рівень розвитку фонематичного слуху
0	низький
1	середній
2-3	високий

2. Тест копіювання неосмислених складів.

Інструкція: “Подивись, що тут написано. Ти ще не вмієш писати, але поспробуй це перемалювати. Добре придивись як тут написано і зроби так само ось на цьому листочку.

Час не обмежується. Пред’являються 4 склади, написані каліграфічним почерком.

Шкала оцінок.

Кількість отриманих балів	Рівень розвитку саморегуляції
1	Низький
3	Середній
4-5	Високий

1 бал – каракулі.

2 бали – є схожість зі зразком, але розпізнається не більше 3-ох букв.

3 бали – прочитується, по крайній мірі, 4 букви.

4 бали – можна прочитати всі букви.

5 балів – кожна буква написана чітко, вся фраза має нахил не більше, ніж на 30.

3. Тест словника.

Інструкція: “Уяви собі, що ти зустрівся з іноземцем – людиною з іншої країни, яка погано розуміє українську мову. І ось вона попросила тебе пояснити, що означає слово “велосипед”. Як ти відповіш?”

(оцінюється активний і пасивний словник).

Якщо не може дати словесно, то – з допомогою жестів і рухів, або намалювати.

Оцінкою по тесту служить сума балів, виставлених за кожен з десяти слів набору.

Набір слів: Літак, молоток, книжка, плащ, пір’я, друг, скакати, розділяти, бити, тупий.

Шкала оцінок.

0 балів – відсутнє розуміння слова. Дитина заявляє, що не знає слова, або неправильно його пояснює.

1 бал – розуміє лише за допомогою малювання, практичних дій і жестів.

1,5 бали – словесно описує предмет, наприклад “Зонтик – щоб ховатись від дощу”.

2 бали – дає визначення, яке наближується до наукового (вказує на рід і окремі видові ознаки). Наприклад: “Лист – це папір, на якому можна написати про себе і пояснити в конверті по пошті”.

Таким чином, максимально можлива оцінка по даному тесту $2 \times 10 = 20$ балів.

Вікові групи	Рівень словарного розвитку (сума балів)		
	Низький	Середній	високий
Шестилітки	6.5	7-12	12.5
Семилітки	11.5	12-15	15.5

4. Тест короткочасної пам'яті і умовисновків.

Починається з бесіди:

- Ти любиш слухати різні розповіді?
- Зараз я почну невелику розповідь, а ти постарайся добре запам'ятати, щоб точно повторити. Згідний?
- Жили-були три хлопчики: Коля, Петя і Ваня. Коля нижче Петі. Петя нижче Вані. Повтори.

(якщо в дитини не отримується)

- Нічого, не унивай. Зразу це не вийде. Давай спробуємо ще раз. Слухай уважно.

Вікові групи	Рівень розвитку короткочасної смислової пам'яті		
	низький	середній	високий
Шестилітки	8	5-7	1-4
Семилітки	7	4-6	1-3

І тільки дитина дасть правильну відповідь дослідник говорить:

- Молодець! Ось тепер ти повторив вірно. А тепер подумай і скажи: хто із хлопчиків самий високий?

Якщо дитина не може дати правильну відповідь:

- А – ну давай подумай ще раз : Коля нижче Петі, Петя нижче Вані. Так хто з них самий високий?

Після правильної відповіді йому задається ще одне запитання:

- А хто з хлопчиків самий низький? (враховується загальна кількість повторень).

Вікові групи	Рівень розвитку здібності здійснювати прості умовисновки (кількість повторень в цілому)		
	низький	середній	високий
Шестилітки	10	5-9	1-4
Семилітки	8	4-7	1-3

Спостереження за виконанням всіх 4 тестів дають можливість судити про рівень розумової активності:

1. **Низький:** до виконання завдань приступає тільки після додаткових побуджень, а під час роботи часто відволікається; при виконанні тесту фонематичного слуху інтерес виявляє не до виявлення помилок, а до зовнішньої реакції (хлопок долоні по столу)

2. **Середній:** не виявляє інтересу до виконання завдань, хоча в роботу включається активно (охоче) Можливий варіант, коли спочатку проявляє інтерес до роботи, а потім згасає. Питань задає небагато, які спрямовані лише на другорядні моменти. Наприклад: “ А хто намалював ці буквочки?” . Ініціатива у спілкуванні з вчителем і виконанні завдань відсутня.
3. **Високий:** проявляє інтерес до завдань, обстановки, вчителя. Охоче підтримує з ним розмову, сам задає питання. У виконанні завдань часто намагається продовжити спілкування з вчителем. При виконанні теста словника охоче включається в ігрову ситуацію, вносячи в неї елементи уяви.

Карточка психологічного дослідження першокласника.

Прізвище, ім'я.....

Дата.....

Психологічні показники готовності	Оцінковий рівень		
	низький	середній	високий
1. Розумова активність			
2. Саморегуляція			
3. Фонематичний слух			
4. Короткочасна пам'ять			
5. Словарний розвиток			
6. Умовисновки (мислення)			

На основі цих даних вирішується питання про зарахування дитини в клас того чи іншого типу:

Завдання самостійної роботи:

1. Перевірте готовність до навчання в школі одного першокласника за запропонованою методикою, дайте характеристику готовності.
2. Розробіть психологічні рекомендації на допомогу вчителю початкових класів.

Завдання 2.

Тема: ДДО (диференційно-діагностичний опитувальник Е. А. Клімова).

Мета: ознайомитись з опитувальником ДДО, оволодіти прийомами визначення характеру здібностей до певного типу професій.

Хід роботи.

Інструкція:

Заповни “ Листок відповідей ДДО”. Номера і буквені позначки в клітинах листка відповідей відповідає номерам і позначенням запитань. Кожне питання подвійне, тобто має ніби два “крила”, об’єднаних “або”. Як відповідати на ці питання. Потрібно запитати себе кожного разу: “ Чи подобається мені заняття, про яке говориться в першій частині питання чи ні?”. Якщо скоріше подобається, ніж не подобається – необхідно поставити в потрібній клітині знак “+”. Якщо подобається – “++”, якщо дуже подобається – “+++”. Якщо скоріше не подобається, ніж подобається – “-”, якщо не подобається – “--”, якщо дуже не подобається – “---”.

Подібним чином слід запитати себе і про заняття, про яке говориться у другій частині запитання. Не забудьте, що одній з половинок потрібно обов’язково надати перевагу.

Листок відповідей ДДО.

Хто відповідає (ім’я, прізвище)

Клас..... школа..... дата.....

П	Т	Л	З	Х
1а	1б	2а	2б	3а
3б	4а	4б	5а	5б
6а	//////////	6б	//////////	7а
//////////	7б	8а	//////////	8б
//////////	9а	//////////	9б	//////////
10а	//////////	//////////	10б	//////////
11а	11б	12а	12б	13а
13б	14а	14б	15а	15б
16а	//////////	16б	//////////	17а
//////////	17б	18а	//////////	18б
//////////	19а	//////////	19б	//////////
20а	//////////	//////////	20б	//////////

1а	Доглядати тварин	або	1б	Обслуговувати машини, прибори.
2а	Допомагати хворим або людям, лікувати їх.	або	2б	Складати схеми, таблиці, програми для машин.
3а	Слідкувати за якістю книжкових ілюстрацій, грамплатівок.	або	3б	Слідкувати за станом розвитку рослин.
4а	Обробляти матеріали (дерево, тканину, метал)	або	4б	Доводити товари до споживача (рекламувати, продавати)
5а	Обговорювати науково-популярні книги, статті	або	5б	Обговорювати художні книги, концерти, п'єси.
6а	Вирощувати молодняк (тварин будь-якої породи)	або	6б	Тренувати друзів у виконанні яких-небудь дій (трудових, навчальних)
7а	Копіювати малюнки, зображення або налаштовувати музикальні інструменти.	або	7б	Управляти якимось підйомним краном, трактором, тепловозом.
8а	Повідомляти, пояснювати людям потрібні їх відомості (в довідковому бюро, на екскурсії і т. д.)	або	8б	Художньо оформляти виставки, вітрини або приймати участь у підготовці п'єс, концертів
9а	Ремонтувати речі, вироби (одежу, техніку)	або	9б	Шукати і виправляти помилки в тестах, таблицях, малюнках
10а	Лікувати тварин.	або	10б	Виконувати обчислювання, розрахунки
11а	Виводити нові сорти рослин	або	11б	Конструювати, проектувати нові види промислових виробів (машини або одяг, будинки)
12а	Розбирати сварки, спори між людьми, переказувати, заохочувати, карати.	або	12б	Розбиратися в кресленнях, схемах, таблицях (перевіряти, уточнювати)

13а	Спостерігати, вивчати роботу художньої самодіяльності.	або	13б	Спостерігати, вивчати життя мікробів.
14а	Обслуговувати, налагоджувати медичні прибори, апарати	або	14б	Надавати людям медичну допомогу при пораненнях, пошкодженнях.
15а	Складати точні описи звіти про спостережу вальні явища, події.	або	15б	Художньо описувати, зображати події.
16а	Робити лабораторні аналізи в лікарні	або	16а	Приймати, одягати хворих, спілкуватися з ними.
17а	Фарбувати або розписувати стіни приміщення.	або	17б	Здійснювати монтаж будинків або зборку машин, приборів.
18а	Організовувати культпоходи ровесників або молодших, або екскурсії	або	18б	Грати на сцені, приймати участь у концертах.
19а	Виготовляти по кресленнях деталі, вироби, будувати приміщення.	або	19б	Займатися кресленням, копіювати схеми, карти.
20а	Вести боротьбу з хворобами рослин, зі шкідниками.	або	20б	Працювати на клавішних машинах (телетайпі і т.д.)

В кожному стовпчику слід підрахувати суму плюсів і мінусів.

Найбільша кількість “+” і найменша “-” – ознаки надання переваги, виражають схильність до певного типу професії.

Питальник допомагає виявляти область вибору професії.

VI. Практичні завдання:

I. У якому випадку перераховані основні ознаки психолого-педагогічного дослідження:

1. Проблема, психологія, гіпотеза, наявність розв’язування проблеми, підготовка і проведення наукового експерименту, порівняння встановлених результатів з даними, наявними до проведення дослідження.

2. Наявність проблеми, підготовка і проведення наукового експерименту, наявність наукової гіпотези, розв'язання даної проблеми, порівняння експериментальних даних з наявними.

II. Про який вид психолого - педагогічного дослідження йде мова: підбір і вивчення літератури по темі з наступним систематичним викладом і аналізом опрацьованого матеріалу.

1. Оглядово – аналітичне.
2. Теоретичне.
3. Емпірично – описове.
4. Методичне.

III. Який вид психолого – педагогічного дослідження ставить метою розробити, обґрунтувати і перевірити на практиці за критеріями валідності, надійності, точності і однозначності нову психодіагностичну методику або створити методику, яка формує психологічну якість.

1. Оглядово – аналітичне.
2. Теоретичне.
3. Емпірично – описове
4. Методичне.

IV. Який аспект психологічної служби передбачає проведення наукових досліджень, теоретичне обґрунтування і розробка психодіагностики, психокорекції, розвиваючих методів:

1. Науковий.
2. Прикладний.
3. Практичний

V. Яке із завдань вирішує актуальний напрямок діяльності психолога:

1. Орієнтація на вирішення сьогоденних проблем.
2. Націлення на розвиток.

VI. Який з видів психологічної роботи в школі передбачає необхідність формування потреби в психологічних знаннях?

1. Психологічна просвіта.
2. Психопрофілактична робота.
3. Психодіагностична робота.
4. Розвиваюча і психокорекційна робота
5. Консультативна робота.

VII. Який варіант психологічної служби вимагає, щоб психолог особисто працював з учнем?

1. Пряма робота.
2. Непряма робота.

VIII. Проведення дослідження на протязі певного часу є :

1. Експрес-діагностикою.
2. Оперативною діагностикою.
3. Тривалою діагностикою.

VIII. Темі рефератів

1. Психологічна готовність дитини до школи.

Гильбух З. В., Коробко С. Л., Андрущенко Л. Л., Методика розподілення первокласників по класам різних типів. – Киев, 1988.

Кравцова Е. Е. Психологические проблемы готовности детей к школьному обучению. – М., 1991.

Овчарова Р. В. Практическая психология в начальной школе. – М., 1996.

Психическое развитие младших школьников / Под ред. В. В. Давыдова. – М., 1990.

2. Старшокласник як об'єкт психологічної допомоги.

Кон И. С. Психология ранней юности. – М., 1989.

Мудрик А. И. Время поисков и решений, или старшеклассникам о них самих. – М., 1990.

Пряжников Н. С. Подростковая профконсультация: В поисках новых ориентиров // Журнал практического психолога., 1996. №1.

Формирование личности старшеклассника / Под ред. И. В. Дубровиной. – М., 1989.

Франкл В. Человек в поисках смысла. – М., 1995.

Розділ III

ДІАГНОСТИКА ОКРЕМИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ

Заняття 4. Діагностика особистості.

I. План

1. Психодіагностика особистості в системі диференціації.
2. Методи дослідження особистості.
3. Діагностичне значення особистісних питальників.

II. Основні поняття:

Карта особистості, спостереження, стандартизоване спостереження, питальник, акцентуація.

III. Література:

1. Асмолов А. Г. Психология личности: Учебник. – М.: Изд. МГУ, 1990.
2. Немов Р.С. Психолология : Учеб. для студ. пед. вузов: в 3кн. – 3-е изд. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1999. – Кн. 3: Психодиагностика. Введение в научное психологическое исследование с элементами математической статистики. – с. 328 – 330.
3. Общая психодиагностика. Под. Ред. А. А. Бодалева, В. В. Столина. М.: Издательство Московского ун-та, 1987. – 304с.
4. Теории личности. Хьелл Л., Зиглер Д. СПб: Питер, 2000. – 608с.
5. Ковалев С. В. Подготовка старшеклассников к семейной жизни: тесты, опросники, ролевые игры: Кн. для учителя. – М.: Просвещение, 1991. – 143с.
6. Ковалев А. Г. Психология личности. – М.: Просвещение, 1970.
7. Щевандрын Н. И. Психодиагностика, коррекция и развитие личности – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1999.- 512с.

IV. Лабораторно - практична робота

Тема: Діагностичне дослідження особистості.

Мета: Познайомитись з методиками дослідження особистості, оволодіти навичками психологічної інтерпретації показників, озброїти знаннями про статистичну обробку даних.

Матеріал: методика визначення властивостей темпераменту, методика акцентуації характеру.

Завдання для самостійної роботи:

1. Самостійно проведіть за вказаною методикою дослідження властивостей темпераменту.

2. Придумайте висновки і рекомендації щодо особистості з виявленими властивостями темпераменту. Запишіть.

Методика 1. Тест – питальник Айзенка.

Г. Айзенк всю сукупність рис людини представив шляхом 2 головних факторів. Перший – екстраверсія / інтроверсія – дає характеристику індивідуально-психологічного складу людини. Нейротизм – другий фактор – описує деякий стан, що характеризує людину з боку емоційної стійкості, тривожності, рівня самовираженості.

Пересічення цих двох біполярних характеристик дозволяє отримати результат – чітке віднесення людини до одного з чотирьох типів темпераменту (рис.1)

Рис1. Схематичне співставлення типів темпераменту і двифакторної моделі Айзенка.

Інструкція: дайте відповідь на питання: «так» або «ні».

1. Чи часто відчуваєте потяг до нових вражень, щоб відволіктись, відчути сильні відчуття?
2. Чи часто ви відчуваєте, що потребуєте друзів, які можуть вас зрозуміти, підбадьорити, виразити співчуття?
3. Чи вважаєте ви себе безклопітною людиною?
4. Чи дуже важко вам відмовлятися від своїх намірів?
5. Чи обдумуєте ви свої справи не поспішаючи і притримуєтеся того, що краще почекати, перш ніж діяти?
6. Чи завжди ви дотримуєте своїх обіцянок, навіть якщо вам не вигідно?
7. Чи часто в вас бувають спади і підйоми настрою?
8. Чи швидко ви дієте і розмовляєте і чи не тратите ви багато часу на обдумування?
9. Чи виникало у вас коли-небудь почуття, що ви нещасні, хоча ніякої серйозної причини для цього не було?
10. Чи вірно, що поспоривши, ви готові на все?

11. Чи ніяковієте ви, коли хочете познайомитись з людиною протилежної статі, яка вам симпатична?
12. Чи буває, що розізлившись, виходите з себе?
13. Чи часто ви дієте не обдумано, під впливом моменту?
14. Чи часто вас турбують думки про те, що вам не слід було б що-небудь робити або говорити?
15. Чи надаєте ви перевагу читанню книг порівняно із зустрічами з людьми?
16. Чи вірно, що вас легко задіти?
17. Чи любите ви часто бувати в компанії?
18. Чи бувають у вас інколи такі думки, якими вам не хотілося ділитися з іншими людьми?
19. Чи вірно, що інколи ви настільки повні енергії, що все горить в руках, а інколи відчуваєте сильну вялість.
20. Чи стараєтесь ви обмежити круг своїх знайомств невеликим числом самих близьких своїх друзів?
21. Чи багато ви мрієте?
22. Коли на вас кричать ви відповідаєте тим же?
23. Чи часто вас мучить почуття вини?
24. Чи ваші звички хороші і бажані?
25. Чи здатні ви дати волю власним почуттям і вовсю повеселитися в шумній компанії?
26. Чи можна сказати, що нерви у вас часто бувають напружені до кінця?
27. Чи вважають вас людиною жвавою, веселою?
28. Після того як усе зроблено, чи часто ви повертаєтесь до нього подумки, і думаєте, що могли б зробити краще?
29. Чи вірно, що ви більше мовчазні і стримані, коли знаходитесь серед людей?
30. Чи буває, що ви передаєте слухи?
31. Чи буває, що вам не спиться від того, що різні думки лізуть вам у голову?
32. Чи вірно, що вам часто приємніше і легше прочитати про те, що вас цікавить у книзі, хоча можна швидко і простіше про це дізнатися у друзів?
33. Чи буває у вас сильне серцебиття?
34. Чи подобається робота, яка вимагає великої уваги?
35. Чи бувають у вас приступи тремтіння?
36. Чи вірно, що ви завжди говорите про знайомих вам людей тільки хороше, навіть тоді, коли впевнені, що вони про це не дізнаються?

37. Чи вірно, що вам неприємно бувати в компанії, де постійно підшучують одне над одним?
38. Чи вірно, що ви дратівливі?
39. Чи подобається вам робота, яка вимагає швидкості дій?
40. Чи вірно, що вам рідко не дають спокою думки про різні неприємності і жахи, які могли б трапитися хоча все скінчилось благополучно?
41. Чи вірно, що ви не поспішливі в рухах?
42. Ви коли-небудь запізнювались на побачення чи на роботу?
43. Чи часто вам сняться кошмари?
44. Чи вірно, що ви такий любитель поговорити, що ніколи не опустите випадку поговорити з незнайомою людиною?
45. Чи турбують вас які-небудь болі?
46. Чи засмутилися би ви, якщо довго не могли бачитись би зі своїми друзями?
47. Чи можете ви назвати себе нервовою людиною?
48. Чи є серед ваших знайомих такі, які вам явно не подобаються?
49. Чи легко вас задівають критика ваших недоліків або вашої роботи?
50. Чи могли би ви сказати, що ви впевнена в собі людина?
51. Чи важко отримати справжнє задоволення від міроприємств, в яких багато учасників?
52. Чи турбує вас почуття, що ви чимось гірші за інших?
53. Чи могли б ви внести пожвавлення в скучну компанію?
54. Чи буває, що ви говорите про речі, в яких зовсім не розбираєтесь?
55. Чи турбуєтесь ви про своє здоров'я?
56. Чи любите ви підшутковувати над іншими?
57. Чи страждаєте ви безсонням?

Ключ опитувальника

Щирість: "так" – 6, 24, 36; "ні" – 12, 18, 30, 42, 48, 54.

Екстраверсія: "так" – 1, 3, 8, 10, 13, 17, 22, 25, 27, 39, 44, 46, 49, 53, 56; "ні" – 5, 15, 20, 29, 32, 34, 37, 41, 51.

Невротизм: "так" – 2, 4, 7, 9, 11, 14, 16, 19, 21, 23, 26, 28, 31, 33, 35, 38, 40, 43, 45, 47, 50, 52, 55, 57.

За кожену відповідь, що співпадає з ключем, нараховується 1 бал.

Інтерпретація показників по шкалі "Щирість".

Числовий показник	Інтерпретація
0 – 3	Відвертий
4 – 6	Ситуативний
7-9	Брхливий

(тут мова йде про міру щирості, а не як особистісну характеристику).

Методика 2. Питальник Шмішека.

Інструкція: дайте відповідь на питання : “так” або “ні”.

1. Ти переважно спокійний?
2. Чи легко ти ображаєшся, засмучуєшся?
3. Тобі достатньо невеликої причини, щоб заплакати?
4. Чи багато разів ти перевіряєш, чи немає помилок в твоїй роботі?
5. Чи такий ти сильний, як твої ровесники?
6. Чи легко ти переходиш від суму до радості і навпаки?
7. Чи любиш ти бути головним в грі?
8. Чи бувають дні, коли ти без всякої причини на всіх сердитися?
9. Ти – серйозна людина?
10. Чи буває, що тобі щось дуже сильно подобається?
11. Ти вмієш видумати нову гру?
12. Чи скоро ти забуваєш, якщо когось образив?
13. Чи вважаєш ти себе добрим, чи вмієш співчувати?
14. Кинувши лист в поштову скриньку, перевіряєш, чи не застряв він?
15. Чи стараєшся бути кращим в спортсекції, групі, школі?
16. Коли ти був маленьким ти боявся грози, собак?
17. Тебе вважають занадто охайним і старанним?
18. Чи залежить твій настрій від домашніх і шкільних справ?
19. Чи люблять тебе твої знайомі?
20. Чи буває у тебе неспокійно на душі?
21. Тобі завжди трохи сумно?
22. Чи переживав ти горе, траплялось тобі ридати?
23. Тобі важко залишатись на одному місці?
24. Чи борешся ти проти несправедливості по відношенню до себе?
25. Чи стріляв ти коли-небудь з рогатки в собак і кішок?
26. Чи дратує тебе коли скатертина висить не рівно?
27. Коли ти був маленьким , ти боявся залишатись один вдома?
28. Чи буває так, що тобі сумно або весело без причини?
29. Ти – один із кращих учнів в класі?
30. Тебе легко розсердити?
31. Чи часто ти веселишся, дурачишся?
32. Чи відчуваєш ти себе інколи дуже щасливим?
33. Чи вмієш ти розвеселити дітей?

34. Чи можеш ти прямо сказати кому-небудь, що ти про нього думаєш?
35. Чи боїшся ти крові?
36. Чи охоче ти виконуєш доручення?
37. Чи заступаєшся ти за тих, з ким поступили несправедливо?
38. Тебе непокоїть необхідність увійти в пусту, темну кімнату?
39. Тобі більше підходить нешвидка робота, не вимагаюча точності, ніж швидка, не вимагаюча точності?
40. Чи легко ти знайомишся з людьми?
41. Чи охоче ти виступаєш на ранках в школі?
42. Ти коли – небудь тікав з дому?
43. Ти коли – небудь засмучувався із –за сварки з вчителями або друзями?
44. Тобі здається життя важким?
45. Чи можеш ти навіть при невдачі посміятися над самим собою?
46. Чи старася ти помиритися, якщо кого – небудь образив?
47. Чи любиш ти тварин?
48. Чи бувало з тобою, що, йдучи з дому, ти повертався, чи не трапилось чого-небудь?
49. Чи не здається тобі інколи, що з тобою або твоїми рідними щось трапиться?
50. Твій настрій інколи залежить від погоди?
51. Чи важко тобі виступати на сцені ?
52. Чи можеш ти, якщо на когось сердитися, почати битися ?
53. Чи подобається тобі бути серед ровесників?
54. Якщо тобі щось не вдається, ти можеш впасти у відчай?
55. Чи можеш ти організувати гру, роботу?
56. Чи напористо ти добиваєшся мети, навіть якщо зустрічаються труднощі?
57. Чи плакав ти коли-небудь із-за сумної книги, кіно?
58. Чи не буває тобі важко заснути із-за яких-небудь турбот?
59. Чи підказуєш ти або даєш списувати?
60. Чи боїшся ти пройти ввечері по темній вулиці?
61. Чи слідкуєш ти за тим, щоб кожна річ лежала на своєму місці?
62. Чи буває з тобою що лягаючи спати з хорошим настроєм , ти встаєш з поганим?
63. Чи вільно відчуваєш себе з незнайомими ровесниками?
64. Чи буває в тебе головна біль?
65. Чи часто ти смієшся?
66. Якщо ти не поважаєш людину, чи можеш себе вести так, щоб вона цього не помічала (не показувати своєї неповаги)?

67. Чи можеш ти зробити багато різних справ за один день?
68. Чи бувають з тобою несправедливі?
69. Чи любиш ти природу?
70. Йдучи з дому або лягаючи спати, ти перевіряєш чи замкнені двері, чи виключене світло?
71. Ти боязливий, як вважаєш?
72. Чи міняється твій настрій за святковим столом?
73. Чи приймаєш участь в драматичному гуртку?
74. Чи мрієш ти?
75. Чи буває , що думаєш про майбутнє з сумом?
76. Чи бувають у тебе несподівані переходи від радості до суму?
77. Чи вмієш ти розважати гостей?
78. Чи подовгу сердишся, ображаєшся?
79. Чи сильно ти переживаєш , якщо горе у твоїх друзів?
80. Чи можеш із-за помилки, помарки переписати сторінку у зошиті?
81. Чи вважаєш ти себе недовірливим?
82. Чи часто тобі сняться страшні сни?
83. Чи не було у тебе бажання скочити у вікно або кинутись під машину?
84. Чи стає тобі веселіше, якщо всі навколо веселі?
85. Якщо у тебе неприємності, чи можеш ти на час забути про них?
86. Чи здійснюєш ти несподіваний для себе вчинок?
87. Ти частіше говориш мало ніж багато?
88. Міг би ти приймати участь в драматичному гуртку і настільки ввійти в роль, що при цьому забути, що ти не такий як на сцені?

Обробка результатів:

За кожне співпадання з ключем, зараховується 1 бал

1. Гіпертимний: “+” 1, 11, 23, 33, 45, 55, 67, 77.
2. Застрагаючий: “+” 2, 15, 24, 34, 37, 56, 68, 78, 81, “-“ 12, 46, 59.
3. Емотивний: “+” 3, 13, 35, 47, 57, 69, 79; “-“ 25.
4. Педантичний: “+” 4, 14, 17, 26, 39, 48, 58, 61, 70, 80, 83; “-“ 36.
5. Тривожний: “+” 16, 27, 38, 49, 60, 71, 82, “-“ 5.
6. Циклотимний: “+” 6, 18, 28, 40, 50, 62, 72, 84.
7. Демонстративний “+” 7, 19, 22, 29, 41, 44, 63, 66, 73, 85, 88; “-“ 51.
8. Збудливий “+” 8, 20, 30, 42, 52, 64, 74, 86.
9. Дистимічний (гіпотимний): “+” 9, 21, 43, 75, 87; “-“ 31, 53, 65.
10. Екзальтований (лабільний): “+” 10, 32, 54, 76.

Суму балів у першому випадку множимо на 3, у другому – 2, третьому – 3, четвертому – 2, п'ятому – 3, шостому – 3, сьомому – 2, восьмому – 3, дев'ятому – 3, десятому – 6.

Максимальний показник по кожному типу акцентуації – 24 бали.

Ознакою акцентуації є величина, що перевищує 12 балів.

VI. Практичні завдання:

1. В яку сферу втілені всі види практичної, теоретичної й духовно – практичної діяльності?
  1. Мотиваційно–сміслову.
  2. Емоційно – вольову.
  3. Конституційну.
  4. Актуалізаційно–діяльнісну.
  5. Когнітивну.
2. В якій зі сфер стиль цілепокладання визначається ідеалом до якого прагне людина, системою потенційних і актуально–діючих мотивів.
  1. Мотиваційно-смісловій.
  2. Емоційно-вольовій.
  3. Конституційній.
  4. Актуалізаційно-діяльнісній.
  5. Когнітивній.
3. Яка зі сфер особистості виконує роль внутрішнього організатора досвіду?
  1. Мотиваційно-сміслова.
  2. Емоційно-вольова.
  3. Конституційна.
  4. Актуалізаційно - діяльнісна.
  5. Когнітивна.
4. Знайдіть і обґрунтуйте про який метод вивчення особистості йде мова:

Один із основних емпіричних методів психологічного дослідження, що заключається в систематичному, цілеспрямованому сприйнятті психологічних явищ з метою вивчення їх специфічних змін в певних умовах.

  1. Спостереження.
  2. Вивчення продуктів діяльності.
  3. Інтерв'ю.
5. Знайдіть і обґрунтуйте, в якому випадку говориться про стандартизоване спостереження:

1. Дослідник включається в діяльність за якою спостерігає.
  2. Виявлення факторів через створення спеціальних ситуацій з метою розкриття тенденцій психологічного розвитку.
  3. Передбачає наявність певної схеми дослідження, в якій відображається те, яким чином вести спостереження і представляти його результати.
6. Про яку групу методів психічного дослідження особистості говориться у даному випадку:
Група психодіагностичних методик, завдання яких представлені у вигляді запитань; використовуються для отримання об'єктивних і суб'єктивних даних зі слів досліджуваного.
1. Експеримент.
  2. Питальники.
  3. Спостереження.
7. Знайдіть і обгрунтуйте, в якому з випадків йде мова про формулюючий експеримент:
1. Дозволяє не обмежуватись реєстрацією виявлених факторів, а через створення спеціальних ситуацій розкривати закономірності, механізми, динаміку, тенденції психічного розвитку, становлення особистості, визначаючи можливості оптимізації цього процесу.
  2. Передбачає створення деяких експериментальних умов і спрямований на виявлення причинно-наслідкових залежностей, що існують між вивчаємими перемінними.
  3. Розроблений в рамках суб'єктивного діагностичного підходу і спрямований на вимір різних особливостей особистості.
8. Який вид питальників розкрито у визначенні:
Група особистісних питальників, що діагностують мотиваційно-потребову сферу особистості, яка дозволяє встановити, на що спрямована активність індивіда.
1. Питальники установок
  2. Питальники інтересів
  3. Питальники мотивів.
  4. Питальники цінностей.

9. Акцентуація – це

1. Легкість переходу від стану захоплення до стану суму
2. Надмірна враженість певних рис характеру.
3. Стійка особливість поведінки індивіда.

10. Тип акцентуації особистості визначається за допомогою:

1. Типологічного питальника Шмішека
2. Теста питальника Айзенка
3. Тематичного аперцептивного тесту.
4. Теста Роршаха.

11. Риси, що пов'язані з особистістю зі сторони реалізації соціальних ролей називаються:

1. Конституційними.
2. Індивідуальними.
3. Особистісними.

VII. Теми рефератів

1. Акцентуації характеру, як об'єкт профілактики і корекції.

Байард Р., Байард Дж. Ваш беспокойный подросток : практическое руководство для отчаявшихся родителей / Пер. с англ. М., 1991.

Личко А. Е., Психопатии и акцентуации характера у подростков – Л., 1983

Орлов Ю. М. Самопознание и самовоспитание характера. М., 1989.

Соколова В. Н., Юзефович Г. Я. Опцы и дети в меняющемся мире. – М., 1991.

2. Взаємодія шкільного психолога з дітьми підліткового віку.

Мухина В. С. Возрастная психология. М., 1997.

Особенности обучения и психологического развития школьников 13 – 17 лет/ Под ред. И. В. Дубровиной. М., 1988.

Психологическое консультирование подростков- инвалидов / Сост.: И. В. Кузнецова, О. В. Большакова, О. Н. Пососыева и др. – Ярославль, 1996.

Прутченков А. С. Свет мой, зеркальце скажи: Методические разработки социально-психологических тренингов. – М., 1996.

Рахмадшаева В. А. Грамматика общения. – М., 1995.

Заняття 5. Діагностика інтелекту.

I. План.

1. Структура інтелекту.
2. Інтелект і спадковість.
3. Інтелект і соціальне середовище.
4. Інтелект і особистість. Діагностичне значення виміру інтелекту.
5. Психометричні виміри інтелекту.

II. Основні поняття

Інтелект, генеральний фактор, коефіцієнт кореляції, задатки, тести інтелекту, вербальний інтелект, невербальний інтелект, Тести інтелекту Векслера.

III. Конспектвання:

Бурлачук Л.Ф., Морозов С.М. Словарь-справочник по психологической диагностике. – К., 1989. –с. 31-38.

IV. Література:

Айзенк Г. Проверьте свои способности. – М., 1972

Берилова Г. А. Психодиагностика умственного развития учащихся: Учебное пособие. – Новосибирск, 1990.

Методы изучения интеллекта : Методологические разработки по спецкурсу “ психология” – Л., 1982. – 32с.

Немов Р. С. Психология : Учебник для студентов педагогических вузов: В 3 кн. – 3-е изд. – М.: Гуманитарный издательский центр ВЛАДОС, 1999. – Кн..

Общая психодиагностика. Под ред. А.А Бодалева, В.В. Столина. – М.: Издательство Московского университета, 1987. – 304с.

V. Лабораторно-практична робота.

Тема: Визначення загального рівня розумових здібностей.

Мета: дослідити загальний рівень розумових здібностей, розвивати навик аналізу, обробки та інтерпретації результатів дослідження.

Матеріал: Тест для визначення загального рівня здібностей (10-16) – (модифікований варіант на основі лінгвістичного та математичного субтестів Айзенка).

Хід роботи:

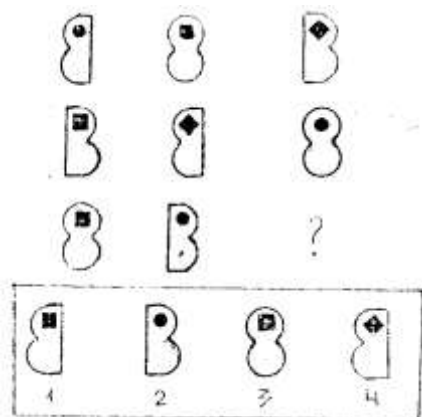
На окремому листку напишіть своє прізвище, ім'я, клас, а також номери завдань /1 - 40/. Після номера завдання напишіть свою відповідь у вигляді: числа, букв, слова.

Перед тим , як почати рішення кожного завдання, впевніться, що ви вірно зрозуміли, що треба робити. Не затримуйтеся довго на одному завданні. Можливо ви знаходитесь на невірному шляху. Переходьте до наступного завдання. Однак пам'ятайте, що в кінці завдання важчі, ніж спочатку.

На всі відповіді відводиться рівно 30 хвилин. Крапки, що стоять в дужках, визначають кількість букв у слові.

Для рішення деяких завдань потрібно використати послідовність букв у абетці.

1. Виберіть потрібну фігуру з чотирьох пронумерованих.

2. Вставте слово, яке служило би закінченням першого слова і початком другого:

ЗВИ/.../КА

3. Розв'яжіть анаграми і запишіть:

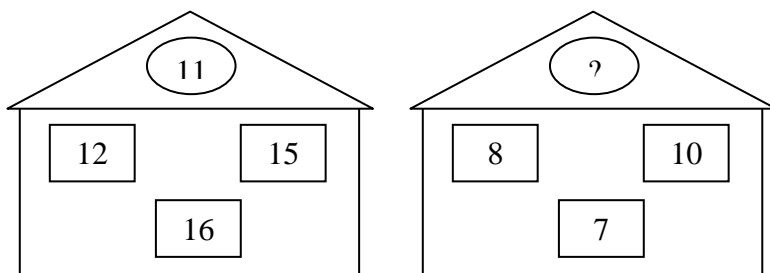
АЛТІРК

КОЖАЛ

ДМОНЧЕА

ШКАЧ

4. Запишіть число, якого не вистачає:

5. Напишіть пропущене слово:

Багор / Роса / Тесак.

Гараж / .... / Кабан.

6. Запишіть пропущене число.

196 / 25 / 324

325 / ? / 137

7. Продовжіть ряд чисел:

18; 10; 6; 4; ?

8. Розв'яжіть анаграми і запишіть зайве слово:

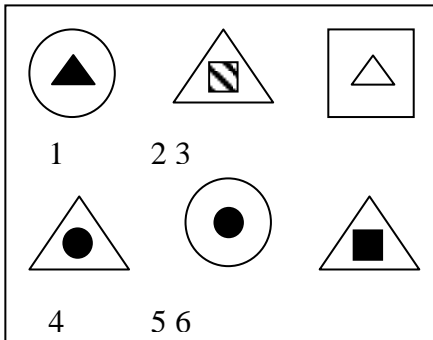
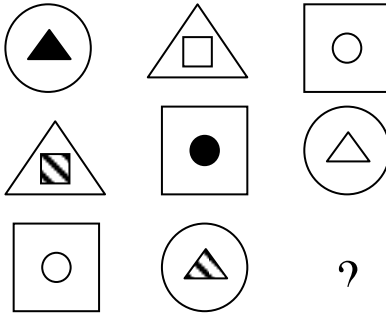
Ніавд

Сіюгт

Сліги

Ліксор

9. Виберіть потрібну фігуру з пронумерованих:

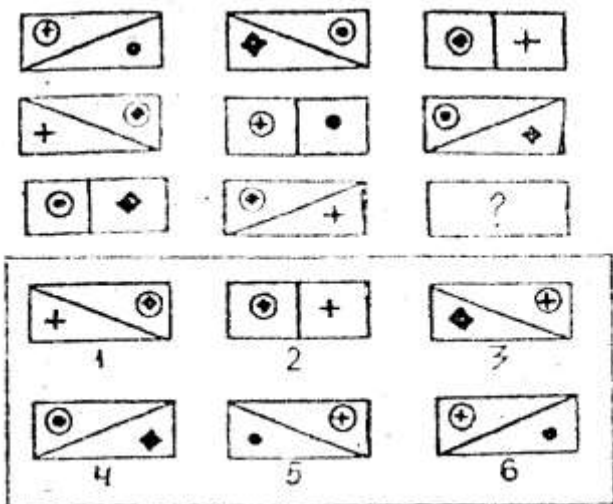
10. Запишіть букву, якої не достає:

ЧОРНІЙ?

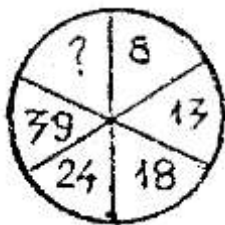
11. Вставте слово, яке служило би закінченню першого слова і початком другого:

Мі / ... / олад

12. Виберіть потрібну фігуру:

13. Вставте пропущене число:

14. Вставте число якого не вистачає:

4 9 18

8 5 10

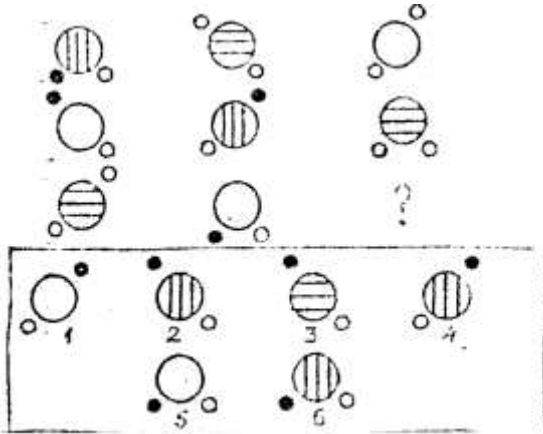
10 3 ?

15. Вставте число, якого не вистачає:

16 / 27 / 43

29 // 56

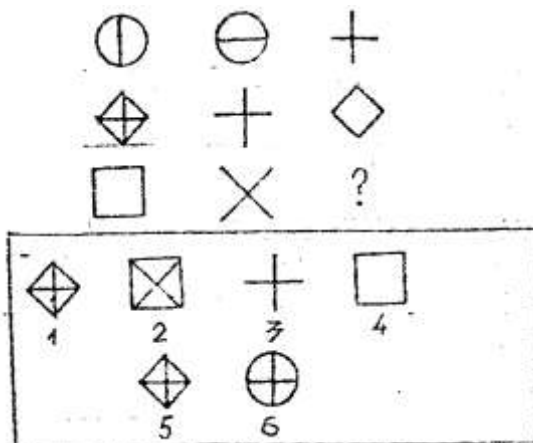
16. Виберіть потрібну фігуру і пронумеруйте:

17. Вставте букви, яких не вистачає:

18. Виберіть потрібну фігуру:

19. Вставте пропущене число:

6 / 11 / ? / 27

20. Вставте пропущене число:

12 / 56 / 16

17 // 27

21. Вставте пропущене слово:

Заряд / рама / крам

Пікет / .... / трап

22. Вставте слово, яке служило би закінченням першого і початком другого:

ПРИК / ... / АН

23. Розв'яжіть анаграми і запишіть зайве слово:

ЖААРБ

ПВЕР

ТЯХА

ОЕЧВН

24. Вставте слово, яке б означало теж саме, що слова які стоять поза дужкою:

Рука / ..... / гроно

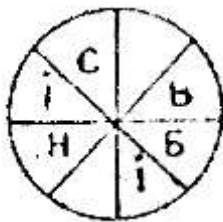
25. Вставте пропущену букву:

А Г Є

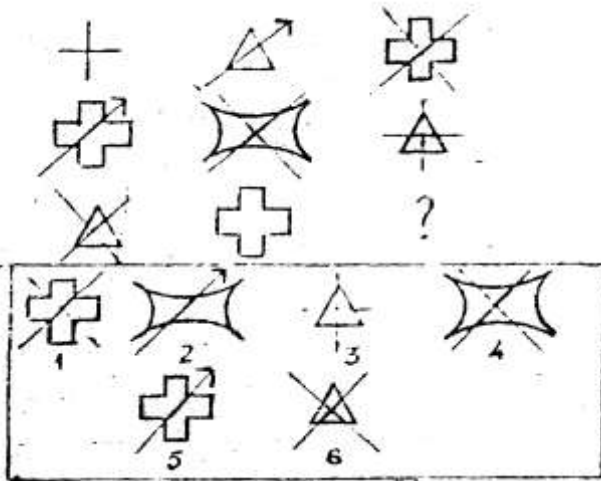
Г Ж І

З К ?

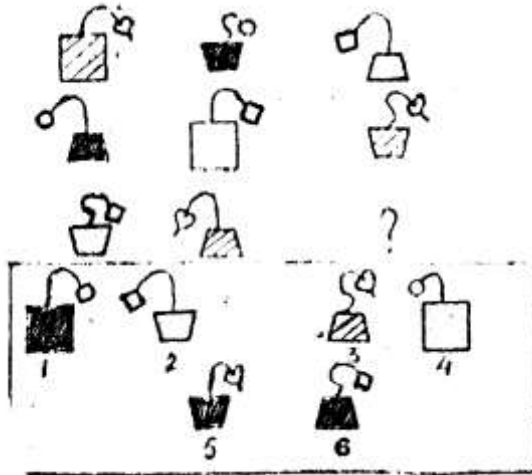
26. Вставте пропущені букви:

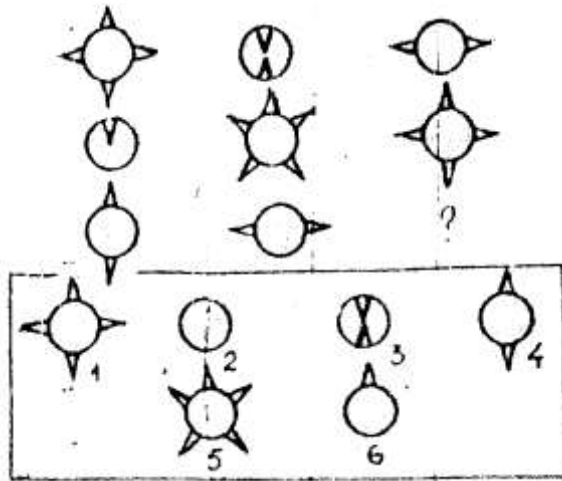
27. Виберіть потрібну фігуру з пронумерованих:

28. Виберіть потрібну фігуру з пронумерованих:

29. Виберіть потрібну фігуру з пронумерованих:

30. Вставте пропущене слово:

КНИГА / КИЛА / ШКАЛА

САЛАТ / .... / ПОВІД

31 Вставте слово, яке б означало те ж саме, що слова, які стоять поза думками:

елемент замка / ...../елемент нотної грамоти

32.Вставте пропущене число:

1 8 27 ?

33. Вставте пропущене слово:

ЛОТОК КЛАС СІТКА

ОЛІМП /...../ СВИННЯ

34. Вирішіть анаграми та виключіть зайве слово:

АТСІН

ЕВЧТРЕ

РВЕДІ

ВОІКН.

35. Запишіть, що треба поставити замість знаків запитання:

$\frac{I}{A}$	$\frac{8}{3}$	$\frac{5}{Д}$	$\frac{?}{?}$
---------------	---------------	---------------	---------------

36. Вставте слово, яке визначало теж саме, що слова, які стоять поза дужками :

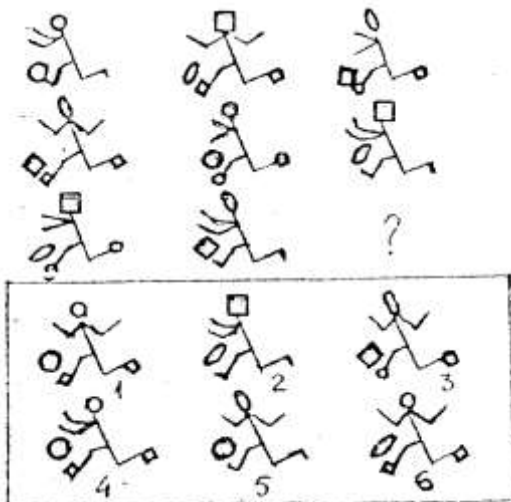
ЕЛЕМЕНТ ЗАТОКИ /...../ ЖІНОЧА ЗАЧІСКА.

37. Вставте пропущене слово

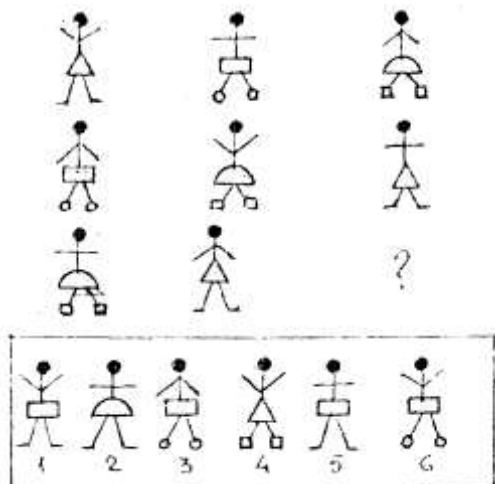
ПАРНИК / ПИВО/ ВЕКТОР

РАЙКОМ /...../ САКМАН

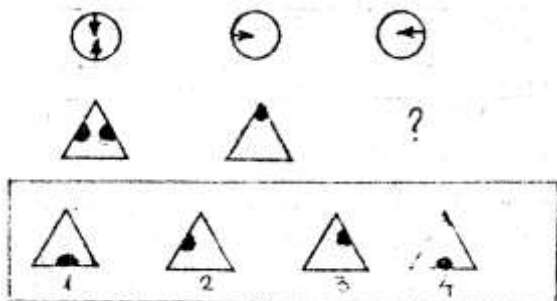
38. Виберіть потрібну фігуру з пронумерованих

39. Виберіть потрібну фігуру з пронумерованих

40. Виберіть необхідну фігуру з пронумерованих.

ТЕСТ ВИЗНАЧЕННЯ ЗАГАЛЬНОГО РІВНЯ ЗДІБНОСТЕЙ
(ПІСЛЯ 10 РОКІВ)

Вірні відповіді:

1. 4	11. шок	21. кипа	31. ключ
2. чай	12. 5	22. лад	32. 64
3. чемодан	13. 54	23. вепр	33. поле
4. 11	14. 6	24. кисть	34. четвер
5. жаба	15. 27	25. П	35. ж/7
6. 21	16. 2; к	26. Д; т	36. коса
7. 3	17. к;	27. 2	37. роса
8. тісто	18. 2	28. 1	38. 1
9. 6	19. 18	29. 1	39. 6
10. И	20. 76	30. слід	40. 1

Визначення загального рівня розумових здібностей проводиться за кількістю вірних відповідей. Для цього використовуйте графік, на якому приведений приклад їх визначення.

Найбільш достовірні значення здібностей в діапазоні від 100 до 130 балів, інші оцінки ненадійні і потребують використання інших тестів.

V. Практичні завдання:

1. Знайдіть і обґрунтуйте характеристику позицій Спірмена щодо визначення інтелекту:
  1. Вводить поняття генерального фактору. Цей фактор є інтелект.
  2. Забезпечує загальну основу інтелекту і розробляє техніку факторного аналізу інтелекту.
2. Інтелект – це:
  1. Фактор, що пов'язаний з розумінням зв'язків між предметами і явищами дійсності.
  2. Сукупність здібностей, які характеризують рівень і якість мислительних процесів особистості
  3. Відносно самостійна динамічна структура пізнавальних властивостей, яка виникає на основі задатків, що у взаємозв'язку з ними формуються і проявляються в діяльності.
  4. Сукупність здібностей, що дозволяють пізнавати суттєві для діяльності компоненти ситуації в їх взаємозв'язках і змінювати ситуацію на основі всього пізнання у відповідності з певним цільовими установками і певними програмами дій.
3. Інтелект – сума компонентів за Л. Терстоуном. Цими компонентами є такі фактори:
  1. Різного типу задачі, всі пізнавальні процеси ; рівень кореляції; функції.
  2. Розуміння слів; швидкість мислення; просторова орієнтація; асоціативна пам'ять; індуктивне мислення; швидкість сприймання.
4. Активність інтелекту визначається:
  1. Ступенем врівноваженості, кмітливості, наполегливості, добросовісності.
  2. Мотивами розумової діяльності, установками, потребами, рівнем домагань.
5. Спрямований на вивчення сенсомоторної координації, здатності до синтезу цілого із частин
  1. Субтест послідовності картинок.
  2. Субтест Кубиків Коса.
  3. Субтест складання фігур.
6. До якого субтесту відноситься завдання типу: 8 чоловік можуть закінчити роботу за 6 днів. Скільки потрібно людей, щоб закінчити роботу за півдня?

1. Субтест загальної понятливості.
  2. Арифметичний субтест.
  3. Субтест повторення цифрових рядів.
7. Який з субтестів досліджує запас відносно простих відомостей і знань.
1. Словарний субтест.
  2. Субтест загальної понятливості
  3. Субтест загальної обізнаності.
8. До якого субтесту відноситься завдання типу “ Чому людина, що народилася глухою, не може говорити?”
1. Субтест загальної понятливості.
  2. Субтест встановлення подібності.
  3. Словарний субтест.
9. У якому з субтестів пропонується пояснити значення ряду слів:
1. Субтест загальної обізнаності.
  2. Субтест загальної понятливості.
  3. Словарний субтест.

VII. Теми рефератів:

1. Особливості математичного, лінгвістичного і технічного мислення особистості.
  1. Бурлачук Л. Ф., Морозов С. М. Словарь- справочник по психологической диагностике. – К., 1989 – 199с.
  2. Кабанов М. М., Личко А. Е., Смирнов В. М. Методы психологической диагностики и коррекции в клинике – Л., 1983. – 312с.
  3. Психодиагностические материалы по изучению личности школьника. – Минск, 1989
  4. Психологическая диагностика: проблемы и исследования / Под ред. Е. М. Гуревича – М., 1981- 232с.
2. Психологічні особливості виявлення причин невстигання учня.
  1. Гильбух Ю. З. Психодиагностика в школе. – М., 1985 – 80с.
  2. Берулова Г. А. Психодиагностика умственного развития учащихся : Учебное пособие. – Новосибирск, 1990.
  3. Психодиагностика и школа. – Таллин, 1980.
  4. Тест умственных способностей. – Ярославль, 1993.
  5. Школьный тест умственного развития. – М., 1988

Заняття 6. Діагностика свідомості.

I. План.

1. Самосвідомість як об'єкт психодіагностики.
2. Методи дослідження самосвідомості.

II. Основні поняття:

Самосвідомість, “Я – концепція”, “Я – образ”, самооцінка, стандартизовані самозвіти, шкала самоповаги Розенберга, Тест двадцяти стверджень на само відношення, вільні самоописи, ідентифікація, ексцентричність, методика кривої проекції.

III. Конспектування.

Общая психодиагностика. Под ред. А. А. Бодалева, В. В. Столина. – М.: Издательство Московского университета, 1987. – с. 264-278.

IV. Література.

Общая психодиагностика. Под ред. А. А. Бодалева, В. В. Столина. – М. : Издательство Москов. Ун-та, 1987.

Практикум по психодиагностике: Учебно – методологическое пособие. – Балаков, 1992.

Психологические тесты / Под ред. А. А. Карелина: в 2т. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2000.- 248с.

Немов Р. С. Психология : Учебник для студентов педагогических вузов: в 3кн. – 3-е изд. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1999 – кн. 3.

V. Лабораторно – практична робота.

Тема: Діагностика свідомості.

Мета: Ознайомитись з методиками психодіагностичного дослідження, оволодіти навиками проведення та обробки даних

Матеріал: Методики.

Методика 1: Діагностика рівня егоцентризму /Я – центр/

Інструкція:

Вам запропоновано незакінчені речення. Необхідно доповнити кожне з них так, щоб вийшла закінчена думка. Записуйте зразу перше, що прийшло вам в голову. Працюйте швидко.

1. В такій ситуації.....
2. Легше всього.....
3. Не дивлячись на те, що...
4. Чим довше...
5. Порівняно з...
6. Кожний...
7. Жаль, що...
8. В результаті...

9. Якщо...
10. Кілька років тому...
11. Саме важливе те, що
12. Тільки...
13. Насправді...
14. Справжня проблема в тому, що...
15. Не правда, що...
16. Прийде такий день, коли...
17. Саме велике...
18. Ніколи...
19. В те, що...
20. Навряд чи можливе, що...
21. Головне в тому, що...
22. Інколи...
23. Років так через 12-цять...
24. Справа в тому, що...
25. Тепер...
26. Саме краще...
27. Беручи до уваги...
28. Якби не...
29. Краще би...
30. Завжди...
31. Можливість...
32. У випадку...
33. Звично....
34. Якби навіть...
35. До тих пір...
36. Умова для...
37. Більше всього...
38. Щодо...
39. З недавнього часу...
40. Тільки з тих пір...

Обробка результатів.

Якщо в бланку виявилось більше 10 незакінчених речень, то він обробці не підлягає і через деякий час дослідження повторюється.

Рівень егоцентризму визначається шляхом вияву інформації про самого суб'єкта, яка виражається займенниками 1 особи однини /особові, присвійні, власні займенники: я, мені, мною, моє/. Підраховується кількість цих речень.

Особливу увагу звернути на учнів з дуже низьким і дуже високим рівнем егоцентризму.

Причини егоцентризму :

1. Перехвалювання вчителями і батьками.
2. Надмірна опіка в сім'ї .
3. Нехватка контакту з ровесниками і дефіцит спілкування, що приводять до зацикловання на своїх проблемах.
4. Звичка керувати однокласниками, якщо довго знаходиться на позиції керівника.

Таблиця.

Клас	Стать	Рівень егоцентричної спрямованості				
		Дуже низький	Низький	Середній	Високий	Дуже високий
5	Хлопці	0-2	3-9	10-25	26-32	33-40
	Дівчата	0-2	3-8	9-24	25-31	32-40
6	Хлопці	0-4	5-11	12-27	28-34	35-40
	Дівчата	0-3	4-10	11-26	27-33	34-40
7	Хлопці	0-6	7-13	14-28	29-35	36-40
	Дівчата	0-9	10-14	15-26	27-32	33-40
8	Хлопці	0-5	6-12	13-27	28-35	36-40
	Дівчата	0-8	9-13	14-25	26-30	31-40
9	Хлопці	0-2	3-8	9-22	23-28	29-40
	Дівчат	0-3	4-9	10-23	24-29	30-40
10	Хлопці	0-2	3-7	8-20	21-26	27-40
	Дівчата	0-3	4-9	10-23	24-29	30-40
11-12	Хлопці	0-1	2-7	8-20	21-26	17-40
	Дівчата	0-1	2-7	8-21	22-27	28-40

1. До якої групи методик відноситься дана методика?
2. Які б ви запропонували рекомендації щодо роботи з учнями з різним рівнем егоцентричної спрямованості?

Методика 2. Опитувальник по визначенню рівня самооцінки.

Опитувальник включає 32 судження, з приводу яких можливі 5 варіантів відповідей. Кожний варіант кодується балами по схемі:

Дуже часто – 4 бали, часто – 3 бали, інколи – 2 бали, рідко – 1 бал, ніколи – 0 балів.

1. Мені хочеться, щоб мої друзі підбадьорювали мене.
2. Постійно відчуваю свою відповідальність за роботу.
3. Я непокоюсь за своє майбутнє.

4. Багато людей мене ненавидить.
5. Я менш ініціативний, ніж інші.
6. Я непокоюсь за свій психічний стан.
7. Я боюсь виглядати дурним.
8. Зовнішній вигляд інших набагато кращий за мій.
9. Я боюсь виступати з доповіддю перед незнайомими людьми.
10. Я часто допускаю помилки.
11. Як жаль, що я не вмію говорити як слід з людьми.
12. Як жаль, що мені не вистачає впевненості в собі.
13. Мені хотілося, щоб мої дії частіше одобрювались іншими.
14. Я занадто скромний.
15. Моє життя пусте.
16. Багато людей неправильної думки про мене.
17. Мені ні з ким ділитися своїми думками.
18. Люди чекають від мене дуже багато.
19. Люди не особливо цікавляться моїми досягненнями.
20. Я злегка ніяковію.
21. Я відчуваю, що багато людей не розуміють мене.
22. Я не відчуваю себе в безпеці.
23. Я часто хвилююсь, і дарма.
24. Я відчуваю себе незграбно, коли вхожу до кімнати, в якій вже сидять люди.
25. Я відчуваю себе сковано.
26. Я відчуваю, що люди говорять про мене поза моєю спиною.
27. Я впевнений, що люди майже все сприймають легше, ніж я.
28. Мені здається, що зі мною має трапитись якась неприємність.
29. Мене хвилює думка про те, як люди відносяться до мене.
30. Як жаль, що я не дуже комунікабельний.
31. У суперечках я висловлююсь тільки тоді, коли впевнений в своїй правоті.
32. Я думаю про те, чого чекає від мене суспільство.

Обробка результатів.

Додайте бали по всіх 32 судженнях.

Сума балів від 0 до 25 говорить про високий рівень самооцінки, при якому людина, як правило, не відчуває комплексу неповноцінності, правильно реагує на зауваження інших і рідко сумніваються у своїх діях.

Сума балів від 26 до 45 свідчать про середній рівень самооцінки, при якому людина рідко страждає від “ комплексу неповноцін-

ності” і лише час від часу намагається підстроюватись під думку інших.

Сума балів від 46 до 128 вказує на низький рівень самооцінки, при якому людина боляче переносить критичні зауваження в свою адресу, старається завжди рахуватися з думкою інших і часто страждає від “ комплексу неповноцінності”.

1. До якої групи методик можна віднести дану методику?
2. Які б Ви запропонували види роботи вчителя з учнями з різкою самооцінкою?

VI. Практичні завдання.

1. Когнітивний компонент “ Я – концепції”
  1. Виключає наявність тих чи інших якостей, образ своїх якостей, здібностей, соціальної значимості.
  2. Визначає відношення до себе або до окремих якостей.
  3. Визначає готовність до дії по відношенню до себе.
2. Форми уявлень про себе за сферою прояву “ Я – образу”;
  1. “Я – реальне”, “Я – ідеальне”.
  2. “Я – моральне”, “Я – соціальне”, “Я – сімейне”.
  3. “Я – минуле”, “Я – сучасне”, “Я – майбутнє”.
3. Опитувальник для підлітків на вияв самовідношення, що складається з 10 стверджень – це
  1. Стандартизовані самозвіти.
  2. Шкала самоповаги Розенберга
  3. Тест 20 стверджень на само відношення.
4. Діагностичний інструмент, що пред’являє собою серію оригінальних символічних проєктивних проб, спрямованих на вимір само відношення і самоідентичності – це:
  1. Шкала самоповаги Розенберга.
  2. Символічні завдання на вияв “ соціального Я”.
  3. Тест 20 стверджень на само відношення.
5. Ідентифікація – це
  1. Переживання, мислення відмінність від інших людей.
  2. Сприйняття себе частиною групи або окремим від інших.
  3. Включення або не включення себе в “Ми”, утворене з конкретним іншим.
6. Яка з методик включає опис героя, що відображає уявлення оповідача про себе.
  1. Тест 20 стверджень про себе.
  2. Тематичний апперцептивний тест.

3. Питальник само відношення.
  4. Методика керованої проєкції.
7. Основний принцип якої з методик заключається в тому, що досліджуваному представляють його власний словесний портрет під іменем портрета іншої особи.
1. Тест 20 стверджень на само відношення.
  2. Тематичний апперцептивний тест.
  3. Питальник самовідношення.
  4. Методика керованої проєкції.
8. У якій з методик досліджуваного просять на протязі 12 хвилин дати відповідь на питання “Хто я такий?”.
1. Тест 20 стверджень на само відношення.
  2. Тематичний апперцептивний тест.
  3. Питальник само відношення.
  4. Методика керованої проєкції.

VII. Теми рефератів.

1. Самооцінка як один із компонентів “Я –образу”.
Леонтъев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. – 2- е изд. – М.: Политиздат, 1977.
Платонов К. К. Задачи и принципы психодиагностики // Платонов К. К. Структура и развитие личности. – М.: Наука, 1986.
Шорохова Е. В. Психологический аспект проблемы личности // Теоретические проблемы психологии личности. – М.: Наука, 1974.
2. Психологічні особливості дослідження самосвідомості.
Общая психодиагностика. Под ред. А. А.Карелина: в 2-х т. –М.: Гуманит. издат. центр ВЛАДОС, 2000. – 248с.
Немов Р. С. Психология: Учебник для студентов педагогических вузов: В 3 кн. – 3-е изд. – М.: Гуманит. издат. центр ВЛАДОС, 1999 – кн. 3.

**Список
основної літератури до курсу основ психолого-педагогічної
діагностики в цілому**

1. Абрамова Г.С. Практическая психология: Учебник для студентов вузов. - 4-е изд., перераб. и доп. - Екатеринбург: Деловая книга, 1999. - 512с.
2. Анастаси А. Психологическое тестирование. Кн. 1. М., 1982.
3. Айзенк Г. Проверьте свои способности. М., 1972
4. Бурлачук Л.Ф. Психодиагностика личности. Киев, 1989.
5. Берулова Г. А. Психодиагностика умственного развития учащихся: учебное пособие. Новосибирск, 1990.
6. Бурлачук Л.Ф., Морозов С.М. Словарь-справочник по психологической диагностике. Киев, 1989. 199с.
7. Введение в психодиагностику: Уч. пособие для студ. сред. пед. учеб. Заведений \ М.К.Акимова, Е.М.Борисова, Е.И.Горбачева и др.; Под ред. К.М.Гуревича, Е.М.Борисовой. - 3-е изд., стереотип.- М.: Издательский центр «Академия», 2000. - 192с.
8. Войтко В.И., Гильбух Ю.З. О некоторых основных понятиях психодиагностики. Вопросы психологии . 1976. №4
9. Гильбух Ю.З. Психодиагностика в школе. М., 1985. - 80с.
10. Гулевич К.М. Что такое Психодиагностика. М., 1985. - 80с.
11. Психологическая психодиагностика: проблемы и исследования. Под. ред. К.М. Гуревича. М, 1981. - 232с.
12. Ключева Н.В. Технологии работы психолога с учителем. - М.: ТЦ «Сфера», 2000.-192с.
13. Кулагин Б.В. Основы профессиональной диагностики. Л., 1984. - 216с.
14. Методы изучения интеллекта: методические разработки по спецкурсу "Психология". Л., 1982. - 32с.
15. Методики психодиагностики в спорте. В.Л. Марищук и др. М., 1984. - 191с.
16. Немов Р.С. Психология: Учебник для студентов педагогических вузов: В 3 кн. - 3-е изд. - М.: Гуманит издательский центр ВЛАДОС, 1999. - Кн. 3.
17. Основи практичної психології. В. Панок, Т. Титаренко, Н. Чепелева та ін. К.: "Либідь", 1999. - 530с.
18. Общая Психодиагностика. Под. ред. А.А. Бодалева, В.В. Столина. М.: Издательство Московского университета, 1987. - 304с.

19. Основы психотерапии: Учебн. пособие для студ. высш. учеб. заведений. - М.: Издательский центр «Академия», 1999. - 208с.
20. Практикум по психодиагностике: Учебно-методическое пособие. Балаков, 1992.
21. Психодиагностика. Введение в психологическое исследование с элементами математической статистики. - 632с.
22. Психологическая типология: Хрестоматия -/ Сост. К.В. Сельченоч. - Мн.: Харвест, М.: АСТ, 2000.- 592с.
23. Психологические тесты / Под ред. А.А.Карелина: В 2т.- М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2000.- 248с.
24. Психологический практикум. Межличностные отношения: Методические рекомендации. СПб.: Издательство «Речь», 2001.- 40с.
25. Психодраматический и недирективный подходы в групповой работе с людьми: Методические описания и комментарии. СПб.: Издательство «Речь», 2001. - 90с.
26. Рогов Е.И. Настольная книга практического психолога: Учеб. пособие: В 2 кн. -2-е изд., перераб. й доп. - М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1999. - Кн.2: Работа психолога со взрослыми. Коррекционные приемы и упражнения. - 480с.
27. Соколова Е.Т. Проективные методы исследования личности. М., 1980. - 176с.
28. Теории личности. Хьелл Л., Зиглер Д. Теории личности. СПб.: Питер, 2000.-608с.
29. Технологии практического психолога образования: Учебное пособие для студентов вузов и практических работников. - М.: ТЦ «Сфера», 2000. - 448с.
30. Фридман Л.М., Пушкина Т.А., Каплунович И.Я. Изучение личности учащегося и ученических коллективов. М., 1988. - 208с.
31. Шевандрин Н.И. Психодиагностика, коррекция и развитие личности.- М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1999. - 512с.
32. Энциклопедия психологических тестов. - М.: ТЕРРА - Книжный клуб,1999. - 400с.

Зміст

Передмова	3
Розділ I. Проблеми сучасної психологічної діагностики	4
Заняття 1. Психолого-педагогічна діагностика як область науки і як практична діяльність.....	4
Розділ II. Загальна характеристика психодіагностичних методик	9
Заняття 2. Психодіагностичні методики	9
Заняття 3. Експериментальна педагогічна психологія. Психодіагностична функція шкільного психолога.....	18
Розділ III. Діагностика окремих психологічних якостей особистості.....	29
Заняття 4. Діагностика особистості	29
Заняття 5. Діагностика інтелекту	38
Заняття 6. Діагностика свідомості	51

